

MADÁRTANI TÁJÉKOZTATÓ

1991. január-június

1-2. szám

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület
1121 BUDAPEST, KÖLTŐ UTCA 21.

MADÁRTANI TÁJÉKOZTATÓ

**ÍRJON, AGITÁLJON, TARTSON ELŐADÁSOKAT
A SZALAKÓTA VÉDELME ÉRDEKÉBEN!**

Ha Egyesületünk minden tagja csupán egyszer tesz valamit is ez évben a szalakóta védelméért, máris felbecsülhetetlen segítséget kapott a magyar állomány!

Madárvédelem

Az 1989. évi gólyszámlálás (*Ciconia ciconia*) értékelése

A számlálás teljességét illetően, a részvétel több-kevesebb hiányossága miatt, megyénként nagy az egyenlőtlenség. A gólya lakta vidékek helységek tekintve a felmérés csak Baranya, Győr-Sopron és Békés megyében vehető teljesnek. Öt megyében a helységek 80-85%-ából, három megyében 75%-ából és nyolc megyében csak 50-60%-ából kaptunk adatokat. Ennek megfelelően, 1958 óta a gólyák fészkeléséről ismert 2565 helység közül a számlálás 1537 helység területéről nyújtott pozitív jelentést, éspedig 4001 költőpárról és 91 a fészket magányosan lakó gólyáról, negatív volt a jelentés 343 helység területéről.

685 helység területén teljesen elmaradt a megfigyelés. A helységek számbavételét tekintve, amint az 1984. évi adatok feldolgozásánál, most is az 1985-ben kiadott helységnévtárt használtuk.

A felmérés fent említett hiányossága ellenére, az eredményekből általában pozitív következtetések vonhatók le.

A három teljes felmérést végzett megyében az állomány Békés megyében stagnáló, Baranya és Győr-Sopron megyében emelkedő. A felmérés 17-20%-os hiánya mellett emelkedőnek tekinthető az állomány Csongrád, Nógrád és Tolna megyében, vitathatatlanul nagyobb Vas megyében, ahol 1958 óta folyamatosan növekszik a költőpárok száma. A többi megyében stagnálásra következtethetünk, ami kissé megkérdőjelezendő Bács-Borsod A.-Z., Heves és Komárom megye területén. Összevetve a költőpárok megállapított mennyiségét, a felmérésből kimaradt területeken a párok tárgyilagosan feltételezhető számával, mondhatjuk, hogy az ország gólyaállománya 4500 párnál több, 4700-4800 között stagnál.

Jó pontja a felmérésnek, hogy a fióka-adat csak 86 párnál volt ismeretlen (2%), míg ennek mennyisége 1984-ben 712 (15%) volt. A sikeresen költő párok 88 %-a, a sikertelenül kötőknek 10 %-os aránya jó gólyévre utal. Ez abszolút számokkal 3504, illetve 414 pár az 1984 évi 3245, illetve 739 párral szemben. Az 1984 utáni éveket a szaporodási ráta alapján jó gólyaéveknek mondhatjuk. Ez érvényes 1989-re is. Értéke a sikeresen költő pároknál 2,85 fióka/fészkek, a költésben sikeres és sikertelen pároknál 2,55 fióka/fészkek. Ez az érték 1984-ben 2,53 fióka - illetve 2,06 fióka/fészkek volt.

A villanyoszlopokon épült fészkek száma ismét növekedett. A 4092 lakott fészkek megoszlása: épületen, tetőn 126 (3%), kéményen 895 (21%), fákön 251 (6%), villanyoszlopokon fészektartóval 1334 (32,6%) és fészektartó nélkül 1308 (32%), együttesen (65%). Egyéb aljzatokon 218 (5%). A villanyoszlopokra telepített fészkek aránya néhány megye

területén (70%) fölött. Legmagasabb Hajdú B. megyében, (78%), legalacsonyabb Heves megyében, (51%). 1984-ben (52%) volt az országos átlag.

A felmérésben tagtársainkon kívül elsősorban a postások vettek részt, nagy segítséget nyújtottak egyes erdőgazdaságok és a lapokban elhelyezett felszólításaink sem voltak hiábavalók! Valamennyiük munkáját e helyről is köszönöm.

Az 1989. évi gólyaszámlálás összesített eredménye

Megye	Költőpárok	Pár nélküli gólyafészkek	Sikeresen költő párok	Sikertelenül költő párok	Párok ahol a fiókák száma ismeretlen	Kirepülő fiatalok száma	Fiókák átlagszáma sikeresen költő pároknál	Fiókák átlaga teljes állomány alapján
Bács-Kiskun	139	4	125	12	-	357	2.9	2.6
Pest	87	6	77	9	1	220	2.9	2.56
Csongrád	174	7	157	14	3	464	2.95	2.7
Békés	239	9	217	21	1	570	2.6	2.4
Szolnok	242	7	229	12	1	648	2.8	2.7
Hajdu-Bihar	397	11	361	31	5	914	2.5	2.3
Szabolcs	521	5	450	62	9	1342	2.98	2.6
Borsod-A.-Z.	542	11	455	39	48	1233	2.7	2.5
Heves	69	-	67	2	-	174	2.6	2.5
Nógrád	70	1	60	8	2	192	3.2	2.8
Komárom	12	3	11	-	1	33	3.0	3.0
Fejér	80	6	68	6	6	199	2.9	2.7
Tolna	179	5	154	25	-	462	3.0	2.6
Baranya	225	4	189	36	-	551	3.44	2.4
Somogy	220	3	207	12	1	624	3.0	2.85
Zala	245	2	217	27	1	588	2.7	2.4
Veszprém	100	-	94	5	1	247	2.6	2.4
Győr-Sopron	173	3	147	26	-	481	3.2	2.8
Vas	287	4	219	67	1	690	3.15	2.4
Összesen:	4001	91	3504	414	81	9989	2.85	2.55

Jakab Béla

A fehér gólya (*Ciconia ciconia*) részleges állományfelmérése Tolna megyében(1990)

A megyei felmérést a korábbi évek jól bevált gyakorlatának megfelelően, egy kis létszámú munkacsoport végezte. Így viszonylag rövid időn belül az adatok birtokában voltunk. A központtal egyeztetett tervek szerint, Dombóvár körzetben minden évben elvégezzük a felmérést. Továbbá célul tűztük ki, hogy legalább 100 fészek összehírását elvégezzük a megye területén ebben az évben is. /A megyei kontrollmérések kétévenként vannak, legközelebb 1992-ben./ A körzetnek azon településeit kerestük fel, ahol kettő vagy annál több pár költéséről volt tudomásunk az 1989. évi felmérés alapján. Külön figyelmet fordítottunk Dombóvár, Regöly, Belecska, Bába és Bogyszló gólyaállományának a pontos adatfelvételére. Az említett településeken 10-9-10-9-11 pár költött 1990-ben, a jelenlegi ismereteink szerint ez a megyei állománynak közel az 1/3-a.

A tartóalzat adatait értékelve látható, hogy a fán való fészkelés lassan megszűnik, mindössze 3 db. fán épített fészket találtunk. A korábbi évek felmérései: 1979-ben (34 fészek), 1984-ben (15 fészek), 1989-ben (6 fészek). A kíményen való fészkelés várhatóan néhány éven belül eléri azt az alsó értéket (25 fészek), ami alá hosszú évekig nem fog süllyedni. Ennek oka, hogy ezek a fészkek kizárólag középületeken - megemelt fészekkosarakban - lesznek. Költőhely hiányával ennek ellenére nem kell számolni, az 1989. évi megyei felmérés alapján 32 fészekkosár volt üres.

A sikeresen repetető költőpárok %-os aránya megfelel a korábbi évek átlagának. A fészkenkénti fiókaszám JZa (a fiókaszám átlaga a gólyapárok száma alapján) értéke két alkalommal volt gyengébb 1979 óta (1979-ben JZa 1,85; 1984-ben JZa 2,16). Ha a JZM (a fiókák átlagszáma az eredményesen költő párok száma alapján). 1990. évi értéke 122 fészekalj alapján 2,51. Ennél gyengébb érték csak 1979-ben volt (1979-ben JZM: 2,47).

Egy-egy év szaporulatának sok összetevője van, de az 1990. év is azt bizonyítja, hogy a legfontosabb tényező az időjárás.

körzetek	Hpa HpmHpo HE				fiókák száma					Össz: JZA		
	0	1	2	3	4	5						
Dombóvár(17)	41	33	8	-	8	1	10	16	6	-	91	2.22
Paks(12)	17	17	-	-	-	1	7	8	1	-	42	2.47
Szekszárd(12)	37	35	2	-	2	7	11	17	-	-	80	2.16
Tamási(18)	43	37	6	1	6	1	17	17	2	-	93	2.16
Összesen:	138	122	16	1	16	10	45	58	9	-	306	2.22

A körzetek után zárójelbe írt szám, az összehírásnál pozitív eredményt adó települések számát jelzi.

Hpa: a költőpárok általában
 Hpm: a költőpárok kirepülő fiatalokkal
 Hpo: költőpárok kirepülő fiatalok nélkül
 HE : fészkek magányos gólyával

a fészkek megoszlása tartó aljat szerint						
körzetek	kémény	vill.o.	(kosárral)	fa	egyéb	összesen:
Dombóvár	9	27	(21)	2	3	41
Paks	7	10	(2)	-	-	17
Szekszárd	7	29	(17)	-	-	37
Tamási	12	29	(14)	1	2	43
Összesen:	35	95	(55)	3	6	138

A kilökött tojások számának magas értéke (kilenc helyen említették), az elpusztult fiókák száma (vihar, jégeső, aszály): 21 pld., mind-mind az időjárás számlájára írható.

Nagy Sándor

Beszámoló a Győr-Gyirmót környéki madártelepítési kísérletekről 1990-ből

Ez az esztendő elsősorban negatív eredményével vált tanulságossá számunkra, mindössze 2 vörös vércse és 2 macskabagoly fióka repült ki. Egy májusi napon például ellenőrzés közben családommal azt észleltem, hogy a teleszkópos csővel megemelt E típusú, tág nyílású odúból egy nyuszt menekül ki. Három esetben nem szűkített és tüskével sem védett E típusú odúban macskabagoly költéseket tett tönkre szőrmés ragadozó. Mindhárom esetben tojások voltak az odúban. A feltehetőleg nyuszt, a tojások elfogyasztása után az odú oldalához kaparta a forgácsot, majd ürülékét a helyszínen hagyva távozott.

Az enyhe januári időben 3 még nem szűkített, nem védett "E" típusú odúba jártak vörös vércsék, február 5-én már párzásukat figyeltem meg. Sajnos a tojásrakás idején a madarak eltűntek, az odúban szőrmés ragadozóra utaló nyomokat találtam. Ezt követően az E-odúkra 80 x 80 mm-es szűkítőket helyeztem el, emelett már a következő évre gondolva minden odút tüskével, illetve teleszkópos csővel felhelyezett tüskés füllel védtem.

Augusztus elején két szűkített E-odúban lódarazsak jelentek meg. A sok negatív eredmény ellenére az 1990-es esztendő meglepetéssel is szolgált, a 350 mm átmérőjű műfészkekben vörös vércse pár költött. A

fészkekben amelyben az előző évben erdei fülesbagoly költött, a pár júliusban valószínűleg pótköltést végzett.

A kísérleteket évek óta folytatom, tapasztalataimat örömmel osztom meg azokkal a tagtársakkal, akik működési területükön madártelepítéssel kívánnak foglalkozni. Címem: 9023 Győr, Bacsó B.u.33.

Nagy Lajos

Gulipán (*Recurvirostra avosetta*) megtelepítése mesterséges szigeten

Sárszentágotán sok év után 1990-ben újra költött gulipán. A környező szikes tavak kiszáradása miatt tavasszal a Sóstónál táplálkozott heteken keresztül mintegy 20 pár. Ez a korábban mesterségesen felduzzasztott horgászto most kitűnő életfeltételeket biztosított parti madarak százainak. Staudinger István segítségével helyi mesterséges és természetes anyagokból 3 különböző nagyságú szigetet készítettünk. Az ovális szigetek legnagyobbika kb. 3m x 2m, a következő 2,5m x 1m, az utolsó 1,2m x 0,8m volt. Az elsődleges szempont az volt, hogy a víz ne mossa el, de igyekeztünk a természetes formát követni. Néhány nap múlva a madarak mindegyik szigetet birtokba vették. A kis szigeten 1, a közepesen 2, a nagyobbikon 3 fészek volt. (Érdekesség, hogy 3 fészkekben is 5 tojásból kelt fióka). A sikeren felbuzdulva még ez év őszén a száraz tómederben Baranyák Péter, Barabás Zsuzsa, Vajda András és Németh László tagtársaink segítségével egy erős, természetszerű szigetet építettünk. Most már csak vízre lenne szükség.

Barabás László - Fenyvesi László

Gulipánok (*Recurvirostra avosetta*) költési kísérlete leeresztett halastó mederben

A gulipánok első bizonyított fészkelési adata a Hortobágyon 1975-ből való (Radó A.), ekkor a Kondás halastó egy szárazon álló részén költött 3 pár, 1975 óta a balmazújvárosi Nagyszilken is (Kovács G.) több kevesebb sikerrel megtelepedett.

1990-ben az előbb említett Nagysziktól mintegy 15-20 km-re, Hajdúböszörmény-Pród határában észleltük a faj költési szándékát. A Vidzugi halastó egy újonnan elkészült alacsony vízállású medrében, az április végi, május elejeli vonulási időszakban folyamatosan tartózkodnak különböző partimadarak, így rendszeresen táplálkozik a területen egy gólyatöcs (*Himantopus himantopus*) és 8-10 gulipán. Május 3-án megpillantottuk a gulipánok egy 5 fészekalapból álló laza

telepét. Néhány nappal később egy teljes 4 tojásos és egy 1 tojásos fészekaljat találtunk Molnár Attila és Gyarmati Rudolf megfigyelő társalmmal. Miután a halászok közölték, hogy a kérdéses toéegységben mintegy 30 cm-rel emelni kívánják a vízszintet, a fészkek mindegyikét 30-40 cm-rel megemeltük. Sajnos a vártnak háromszorosára emelték a vízszintet, ami a fészekaljak teljes pusztulásához vezetett.

A következő szezonra gondolva a mintegy 1,5 km-re lévő szikes tavon, a Kajánsziken több fészkelésre alkalmas mesterséges szigetot hoztunk létre a madarak megtelepedésének és sikeres költésének reményében.

Molnár Antal

Etetéssel helyhez szoktatott havasi szürkebegyek (*Prunella collaris*) a Salgó-várromon

A Salgó-várromon és a rom környéki bazalt kibúvásoknál a korábbi években is találkoztam havasi szürkebegyekkel. 1987 őszén a legfelső bástya alatt lévő klszáradt odvas tölgy odújába rendszeresen hordtam napraforgó magot. Az odú mindössze 1 méter magas volt, nyílása akkora, hogy a kezem kényelmesen belefért. A várból leláttam az odúra, ahová az itt gyakori madarak, cinegék, fakopáncsok, pintyek és csuszkák jártak. Az első szürkebegyeket (4 pld.) 10.31.-én láttam, amint az odú alatt a földön csipegettek. Ezt követően már rendszeresen vittem vegyes (a cséplésnél visszamaradt) fűmagot de nem csak az odú alá, hanem a várrom falán lévő mélyedésekbe, üregékbe (fugákba) is szórtam belőle. Szívesen csipegettek, de hogy a vegyes magféleség közül melyiket szedegettek, nem tudom. Úgy láttam, hogy az egészen apró, világos színű, gép által széttördelt magvak (gabona szemek) voltak azok, amelyeket előszeretettel szedegettek. Kísérletképpen kekszet is vittem és morzsoltam szét a falmaradványok tetején. Ezt is szívesen fogyasztották.

Több ízben virradat előtt mentem föl és ekkor tapasztaltam, hogy időnként az éjszakát is az oldalfalak repedéselben töltötték. Volt rá eset, hogy nem láttam őket sehol, majd hirtelen előtűntek a falak alatti füves részen! Kirándulók jöttek arra, felröppentek, de néhány kör megtétele után többnyire ismét leszálltak az alacsonyabban lévő hegyoldalba. Felrepülésükkor gyakran hallatták a pacsirtára emlékeztető hangjukat. Több ízben hallotam amint egy-egy példány a fal valamelyik mélyedésében énekelt. Néha egész délelőtt ott időztem. Ha mozdulatlanul álltam, 1-1,5 méterre is leültek a közelemben lévő fal tetejére. Ha valamelyikük távolabb eszegetett és óvatosan közeledtem, szintén magához engedett. Néha nem találtam őket, feltételezem, hogy ilyenkor a nem túl messzire fekvő Somoskőn, illetve valamelyik közeli elhagyott bazalt kőfejtőben tartózkodtak.

1987.	10.31.4 pld.	1988.	01.03.2 pld.
	11.01.3 pld.		01.09.7 pld.(együtt)
	11.07.1 pld.		01.10.2 pld.
	11.12.1 pld.		01.13.2 pld.
	11.13.1 pld.		01.16.5 pld.(együtt)
	11.14.1 pld.		01.17.4 pld.
	11.15.5 pld.(együtt)		01.23.7 pld.(együtt)
	11.22.1 pld.		01.24.5 pld.(együtt)
	11.29.3 pld.		02.17.3 pld.
	12.06.9 pld.(együtt)		02.20.9 pld.(együtt)
	12.10.1 pld.		02.21.8 pld.(együtt)
	12.12.4 pld.		02.27.3 pld.
	12.13.4 pld.		02.29.3 pld.
	12.16.3 pld.		03.13.5 pld.(együtt)
	12.20.2 pld.		03.19.2 pld.
	12.24.4 pld.		03.20.1 pld.
	12.31.7 pld.(együtt)		03.26.6 pld.(együtt)
			04.03.1 pld.
			04.04.1 pld.
			04.06.2 pld.
			04.10.2 pld.
			04.12.1 pld.
			04.17.1 pld.
			04.23.1 pld.
			04.24.1 pld.
			04.25.1 pld.

Varga Ferenc

**Gyurgyalag (*Merops apiaster*), partifecske (*Riparia riparia*) és hantmadár (*Oenanthe oenanthe*)
fészkelőpárok felmérése a Gödöllői-dombság
térképében lévő homokbányákban. 1990.**

1. Bag:	gyurgyalag:	5 pár
	partifecske:	-
2. Galgahévíz:	gyurgyalag:	5 pár
	partifecske:	6 pár

3. Tura:	gyurgyalag:	-
	partifecske:	-
4. Zsámbok:	gyurgyalag:	-
	partifecske:	-
5. Dány:	gyurgyalag:	2 pár
	partifecske:	6 pár
	hantmadár:	1 pár
6. Kóka:	gyurgyalag:	12 pár
	partifecske:	155 pár
	hantmadár:	2 pár
7. Tóalmás:	gyurgyalag:	31 pár (+ 6 üreg kiásva!)
	partifecske:	73 pár
	hantmadár:	2 pár
8. Szentmártonkáta:	gyurgyalag:	4 pár
	partifecske:	21 pár
9. Táplószecső:	gyurgyalag:	12 pár
	partifecske:	14 pár
10. Sülysáp:	gyurgyalag:	21 pár
	partifecske:	63 pár
	hantmadár:	1 pár
11. Uri:	gyurgyalag:	6 pár
	partifecske:	-

Kertész László

Faunisztika

A vándorfűzike (*Phylloscopus inornatus*) második hazai előfordulása

1989 november 9.-én madármegfigyelést végeztünk a Szentendrei-szigeten Surány térségében, amikor szokatlan fűzikehangra lettünk figyelmesek, ami a Duna partján húzódó szegélyerdőből jött. Rövid keresés után meg is találtuk az apró termetű, szárnycsíkos fűzikét, amint 1-2 m magasan fűzbokrokon keresgélt. Bár nagyon élénken mozgott a sűrűben és meglehetősen nehéz volt néhány másodpercnél tovább egyhuzamban figyelni, kis mérete, kettős szárnycsíkja, hosszú szemsávja és erősen mintázott harmadrendű evezői azt mutatták, hogy a kérdéses madár csakis vándorfűzike lehet. Ekkor már hallotunk az első magyarországi példány október eleji megkerüléséről, így a mi adatunk a második helyre került a faj hazai észleléseinek sorában.

Mivel a kérdéses madarat kellemes, tiszta, napsütéses időben mintegy 40 percig figyelhettük, többször is alkalmunk nyílt közelről, nyíltabb helyeken, jó fényviszonyok között alaposan megvizsgálni. Ennek eredményeként még a terepen részletes leírást készítettünk a fajról, amit az alábbiakban adunk közre.

Általános megjelenés. Kis méretű, rövid farkú fűzike, nagysága a csilpcsalp-fűzike és a királykák mérete között van. Rendkívül aktív, mozgékony madár. Gyorsan mozog a lombok között, levelekről szedeget, néha szítál a levegőben. Főként a fehér fűzbokrokban mozog 0-2 m magasságra, néha a környező fehér nyáakra is felszáll, egészen 5 m magasságra.

Fej. Csőre árszerű, finom, rövid, kissé felfelé irányul. A csőr színe sötét, az alsó csőrkáva kissé világosabb. Feje kerekded, szemsávja erős, jóval a szem mögé nyúlik. Szemöldöksávja krémszínű, kifejezett, a csőrtőtől a tarkóig ér. A fejtető szürkés olajzöld színű.

Test. Felső test olajzöld színű, melle, hasa és testoldala világos szürkészöld, a torok, begy és az alsó farkfedők piszkosfehérek.

Szárny. A szárnyfedők nagyjából a felső testével megegyező színűek, a szárnyon kettős fehér szárnycsík látható, amelyet a közép és nagy szárnyfedők világos csúcsa képez. Az alsó szárnycsík erőteljesebb, amit az evező tollak fekete töve még kifejezettebbé tesz, ezért a felső szárnycsík alig látható. Az elsőrendű evezők sötétek, vékony sárga külső szegéllyel. A harmadrendű evezők szegélye szélesebb, fehér színű, ami ezeket a tollakat erősen kontrasztossá teszi.

Farok. Színe sötétebb, mint a háté. A faroktollak külső szegélye sárga. A farok alakja enyhén kimetszett.

Láb. Sötét színű.

Hang. Két tagú, éles, a fiatal csilpcsalp füzike hívó hangjára emlékeztet, az első tag magasabb fekvésű és elnyújtottabb, a második tag igen rövid és mélyebb.

A vándorfüzike a leggyakoribb az Ázsia felől érkező füzikefajok közül, aminek következményeként pl. Angliában és Svédországban már évek óta nem számít a ritka fajok közé. Ezt figyelembe véve hazai előfordulása egyáltalán nem meglepő. Mivel a királyfüzike (*Phylloscopus proregulus*) helyzete hasonló Európában, várható, hogy előbb-utóbb ez a faj is megjelenik Magyarországon.

**Dr. Magyar Gábor
Schmidt András
Wallczky Zoltán**

Az üstökös réce (*Netta rufina*) megtelepedése Dinnyésen

Ez a récefaj Magyarországon kelet felé terjeszkedik. Dinnyésen 1989. május 4.-én egy tojót figyeltünk meg néhány napos fiókával, amely néhány nap múlva sajnos eltűnt az anyamadár mellől. Biztató volt, hogy 1990. március 29.-én a Vendel-tisztáson hímét és tojót együtt láttunk. Végül az egyik halastavon sikerült megtalálni június 20.-án a 4 fiókát vezető tojót. Négy nap múlva az egyik eltűnt, s később már nem tudtuk megfigyelni őket. Ennek ellenére lehet, hogy ez a költés sikeres volt, mert az utolsó találkozásunk alkalmával már legalább 3 hetesek lehettek a fiókák.

Müller István és Fenyvesi László

Faunisztikai adatok Dinnyésről

Kendermagos réce (*Anas strepera*). A faj fészkelő állománya egész elterjedési területén, így hazánkban is nagyon megfogyott, a megfigyeléseknek ezért fokozott természetvédelmi jelentősége is van. Dinnyésről nincs fészkelési adatom, költési időben nem figyeltem meg a fajt, de az előfordulások gyakorisága az utóbbi két évtizedben a korábbihoz képest egy kissé emelkedett. 1967.07.06.-án láttam 2 példányt, ezután hosszú szünet következett és csak 1976-ban találtam újra kendermagos récéket a területen. A részletes adatsor:

1976.	10.15.4 pld.
11.19.4 pld.	1979.
1977.	03.14.1 pld.
08.27.1 pld.	1980.
1978.	10.18.10-15 pld.
04.22.1 pld.,	1981.
10.01.4 pld.,	09.13.10-12 pld.

10.10.7 pld.
1982.
 10.17.1 pld.
1983.
 01.15.3 pld.,
 04.17.3 pld.,
 09.17.1 pld.
 11.13.1 p+d.
1984.
 03.04.2 pld.
 03.17.2 pld.,
 03.25.6 pld.,
 04.14.4 pld.,
 09.15.2 pld.,
 11.18.4 pld.
1985.
 04.05.5 pld.
1986.
 03.16.5 pld.,
 09.14.1 pld.,
 11.15.2 pld.,

12.14.1 pld.
1987.
 04.04.2 pld.,
 10.30.2 pld.
1988.
 03.20.8 pld.,
 04.16.3 pld.,
 04.21.2 pld.,
 09.18.1 pld.,
 10.15.2 pld.,
 10.23.2 pld.
1989.
 03.11.4 pld.,
 10.07.1 pld.
1990.
 02.18.3 pld.,
 11.10.2 pld.,
 11.18.8 pld.

A récék többnyire párban úsztak, de például az 1983. január 15.-én látott három példány gácsér volt, 1987. április 4.-én párosodásukat figyeltem meg.

Kékbegy (*Luscinia svecica*). A dinnyési állomány alakulásáról több alkalommal is beszámoltam (Mad.Táj. 1982., Pusztai 1984) és összefoglaltam a fészkelő párok számát 1965-1983 között. A populáció magját a halastavak mentén és ezek közelében a Nádüzem területén fészkelő párok jelentik. Ez utóbbi terület a kékbegyek számára kedvezőtlenül változott, a központ Dinnyésre költözésével ugyanis módosult a munkastílus, nincsenek már a teljes költési szezonban megmaradó nádkupacok, a rendszeres szállítások és egyéb munkák is kedvezőtlenül befolyásolják a fészkeléseket. A párok száma korábban 3 és 15 között ingadozott, rendszeresen fluktuálást lehetett megfigyelni. 1983 után a fészkelések a következőképpen alakultak:

1984	8 pár
1985	7 pár
1986	7 pár
1987	6 pár
1988	6 pár
1989	3 pár
1990	0 pár

Az éveken át a körülbelül átlagot mutató állomány hirtelen megfogyott, sőt ami még soha nem fordult elő, 1990-ben egyetlen pár sem költött a

halastavak és a Nádüzem környékén. Remélhetőleg átmeneti időszakról van szó és 1991-ben ismét észkelnek majd kékbegyek Dinnyés közelében.

Fülemülesítke (*Luscinola melanopogon*). A Velencei-tó a fülemülesítke régi és rendszeres észkelőhelye, erre már Chernel és mások is felfigyeltek. A Dinnyési-Fertőn a faj ugyancsak észkel, a párok száma azonban az egyes években eltérően alakul. Sajnos nem kereshetem fel a területet olyan gyakran, mint azt szeretném, ezért a közölt adatok inkább csak tájékoztató jellegűek. Néhány feltűnően magas érték viszont mindenképpen arra utal, hogy a populáció néha szokatlanul erősen felszaporodik. Aláblakban az egyes évek költési szezonban tett bejárásainak maximumát adom az éneklő hímek alapján. Legkorábban március 5.-én hallottam fülemülesítkét a Fertőn (1978, 3 hím énekelt), de természetesen ez is csak egyetlen adat, távolabb mutató következtetésekhez legalább kétnaponta be kellett volna járnom a területet. Ugyanez vonatkozik azokra az évekre, amelyekből nincs adatom, bár a többszöri eredménytelen bejárás mindenképpen populációs minimumot sejtet.

1965	2 éneklő hím	1979	2 "
1966	20 "	1982	3 "
1967	3 "	1986	1 "
1974	1 "	1988	1 "
1976	1 "	1989	9 "
1977	5 "	1990	27 "
1978	3 "		

Schmidt Egon

Füles vöcsök (*Podiceps auritus*) a Csaj-tón.

A tömörkényi Csaj-tó 1.sz. tőegységén 1990.szept.16.-án négy kis vöcsök (*Podiceps ruficollis*) társágában nyugalmi ruhás füles vöcsköt láttam. A lapos fej, a fehér arctól jól elváló fekete sapka és nagysága alapján a feketenyakú vöcsöktől (*Podiceps nigricollis*) jól elkülöníthető volt. A viszonylag kis tavon dús hínár vegetáció nőtt, melyen bogarak, csigák, lárvák és rákok szolgálhattak táplálékkul. A vöcsök tartósan (több mint 2 hónapig) ragaszkodott a tóhoz, november 18.-án láttam utóljára. Mindíg a tőlem legtávolabbi helyet igyekezett elfoglalni. Előzőleg tavasszal, 1974.04.21-23-ig Sterbetz Istvánnal és Molnár Lászlóval nászruhás példányát észleltük egy másik tőegységben.

Dr. Bod Péter

Fenyőszajkó (*Nucifraga caryocatactes*) adatok Sopron környékéről 1990-ben

A fenyőszajkó köztudottan inváziószzerűen előforduló madárfaj hazánkban. Sopron környékén szinte minden évben sikerült megfigyelni általában egy-egy példányát.

Az 1990-es év őszén az eddigiektől eltérően, az év utolsó napjáig bezárólag, nyolc esetben figyelték meg.

- 09.11. Soproni-hsg. Muck 1 pld. (Jánoska F.)
- 10.07. Sopron Alsó-Lőverek 1 pld. (Molnár B.)
- 10.14. Sopron-Bánfalva 2 pld. (Soproni J.)
- 10.16. Soproni-hsg. Hldegvizvölgy 1 pld. (Dr. Stollman A. szób.közl.)
- 10.27. Sopron Virágvölgy 1 pld. (Mogyorósi S.)
- 10.28. Sopron EFE Botanikus-kert 1 pld. (Dr. Kárpáti L.)
- 12.03. Sopron Alsó-Lőverek 1 pld. (Neuwirth N.)
- 12.21. Sopron-Bánfalva 1 pld. (Soproni J.)

Jó lenne, ha az ország több pontján dolgozó madarász-kollekák is beküldenék fenti időszakban tett megfigyeléseiket annak érdekében, hogy el lehessen dönteni, újabb inváziós év volt-e, vagy csak a közeli Alpokból húzódtott le az átlagosnál több fenyőszajkó

MME Soproni HCS

Kis goda (*Limosa lapponica*) előfordulása a Debreceni Erdőpusztán a Halápi tározón

A Halápi tározó Debrecentől K-re mintegy 12 km-re terül el a Debreceni Erdőpuszták tájegységén. Felduzzasztással jött létre, a terület azonban korábban is vízenyős, nedves élőhely volt. A tározó vízkészlete ingadozó, utóbbi időszakban a vízszint egyre csökkent. 1990 nyarán (augusztusban) a vízborítás további csökkenése Igazi mocsaras, lápos jellegű élőhelyet eredményezett. A növényzet gazdag, a tározót csaknem mindenhol széles nádas-gyékényes határolja s beljebb ágas békabuzogány mozaikok, zombékmaradványok váltakoznak.

1990. augusztus 28.-án lessátorból madármegfigyelést végeztünk a tározó medrében. Az éppen szárazra került Iszapos felszínen gyülekező nagyszámu limkola között csakhamar feltűnt 6 kis goda, melyek egy csoportban mozogtak, táplálkoztak. A táplálkozóhelyet gyakran váltogatták, miközben élénken kláltozva gyors mozgással kerültek újabb helyekre. A többi limkolától eltérően feltűnően "vadak" voltak, de azért készítettünk róluk bizonyító felvételeket. Augusztus 31.-én ugyanitt 3 pld-t sikerült ismét megfigyelni különböző cankók társaságában. A godák társaságában a tározón átvonulóként 13

fekete gólya, 11 kanalasgém, 25-30 szürkegém, 11 nagy kócsag, 2 kis kócsag tartózkodott. A lilkolákat a kis godákon kívül mintegy 25-30 réti cankó, 10-15 billegető cankó, 2 tavi cankó és mintegy 10-15 piroslábú cankó képviselte.

Dr. Juhász Lajos - Szendrez László - Vas András

A billegető cankó (*Tringa hypoleucos*) sikeres költése a Sajón

A Putnok és Vadna közötti Sajó-szakaszon a szinkron megfigyelések során sokszor megfigyeltem a billegető cankót a költési időszakban is. Fészkelési kísérlete a folyó magas vízállása miatt gyakran meghiúsult. Ennek ellenére 1989 augusztus 5.-én három fiókat és az egyik szülőt sikerült megfigyelnem.

Ifj. Boldogh Sándor

Réti tücsökmadár (*Locustella naevia*) megjelenése

1990.06.09.-én Karancslapujtón itt-ott fűbokrokkel tarkított vizenyős réten 3 éneklő tücsökmadár hímet figyeltem meg. Mindegyik madár a fűből kimagasodó, tavalyi száraz fekete üröm szárán ülve énekelt. Községünk területén ezzel a fajjal korábban nem találkoztam.

Rozgonyi Sándor

Vörös ásólúd (*Tadorna ferruginea*) a Fertő tónál

A vörös ásólúd csak ritka kóborlóként jelenik meg a magyar Fertő tájon, 1990-ig csupán két megfigyelési adata ismert. A pontosság kedvéért meg kell jegyezni, hogy csak 1989 közepétől - a határsávi státusz megszűnésétől - kezdődően folyhat rendszeres faunisztikai munka. Szerencsésen egybeesett ez a fertői élőhelyrekonstrukciós terület első elárasztásaival, mely vonulási időben nagy madártömeget vonz.

Ennek ellenére meglepetést okozott a vörös ásólúd megjelenése Mekszikópusztán. A megfigyelt világos színezetű - valószínűleg fiatal - példány több mint hat hétig kitért a területen és más vadlúdfajok csapatához társult.

Kezdetben nyári ludak (*Anser anser*) között az élőhelyrekonstrukció elárasztásain tartózkodott és táplálkozott, később a növekvő számú vetési lúd csapatokkal kihúzódott a mezőgazdasági területekre legelni.

- 09.26. Mekszikópuszta: az egyik tavon, kb. 1000 pld. nyári lúd és néhány száz pld. tókécs réce között 2 pld-t láttunk, az egyik később elrepült.
(Frank T. Fersch A.-Jaczkó J.-Pellinger A.)
- 09.28. Mekszikópuszta: kb. 600 pld. nyári lúd között legelt 1 pld.
(Jánoska F. - Pellinger A.)
- 10.21. Mekszikópuszta: kb. 5000 pld. nyári lúd között legelt 1 pld.
(Kedmenecz J. - Molnár B. - Neuwirth N.)
- 10.28. Fertőszentmiklós: kb. 4000 pld. vetési lúd között legelészett 1 pld., 10 óra előtt néhány perccel a megriadt csapatból magányosan elrepült a Fertő irányába.
(Kedmenecz J. - Molnár B. - Neuwirth N. - Pellinger A. Szalai L.)
Később Mekszikópusztán látták, nyári ludak között táplálkozott.
(Faragó S. - Jánoska F. - Marton I. - Mogyorósi S.)
- 11.03. Fertőszentmiklós: kb. 100-120 pld. vetési lúd között tartózkodott.
(Kedmenecz J. - Molnár B. - Neuwirth N. - Soproni J. - Szalai L.)
- 11.10. Fertőszentmiklós: kb. 300 pld. vetési lúd és 15-20 pld. nagy lilik
(Anser albifrons) között legelt.
(Kedmenecz J. - Molnár B. - Neuwirth N. - Soproni J. - Szalai L.)

Pellinger Attila

Adatok a kis légykapó (*Ficedula parva*) őszi vonulásához

Abban, hogy a kis légykapó őszi vonulásáról a hazai madártani irodalomban viszonylag kevés adat szerepel, nyilván közrejátszik az is, hogy meglehetősen rejtetten mozog, könnyű elnézni. Még leginkább jellegzetes perregő hangja az, ami felhívja rá a figyelmet. Ez a hang a fészkelőhelyen és a vonulás idején is a madár nyugtalanságát fejezi ki, gyakran az ember felbukkanásakor hallatja. Magam nem kutattam tervszerűen, csupán az alkalmasszerűen összegyűjtött néhány adatot szeretném közreadni. Rendszeresen felbukkan például a kis légykapó a Gellérthegyen, ahol egy megfigyeléssorozat miatt gyakran megfordultam s így több adatát feljegyezhettem. Az utóbbi időben (1980-tól) költőterületen kívüli őszi összegyűjtött megfigyelések:

1980. augusztus 11. Budakeszi	1 pld.
1983. augusztus 12. Bp. Gellérthegy	1 pld.
szeptember 16. Bp. Gellérthegy	1 pld.
1985. szeptember 10. Bp. Gellérthegy	1 pld.
szeptember 16. Bp. Gellérthegy	1 pld. (Sch. András)
1986. szeptember 19. Bp. Gellérthegy	1 pld. (Sch. András)
1987. szeptember 11. Bp. Gellérthegy	1 pld.
1989. szeptember 8. Bp. Gellérthegy	2 pld.
szeptember 16. Dinnyés-halastavak	1 pld.

1990. szeptember 4. Bp.Gellérthegy   2 pld. (Sch.E. és A.)
szeptember 23. Bp.Hűvösvölgy   1 pld.

A néhány adatból messzemenő következtetéseket levonni természetesen nem lehet, de annyi mindenestre látszik, hogy a szürke, az örvös és a kormos légykapóhoz hasonlóan a kis légykapó őszi mozgalmá is korán, esetenként már augusztus első felében megindul. Saját megfigyeléseink augusztus 11 és szeptember 23 közé súlypontosan szeptember derekára esnek, ez tűnik a kulminációs időszaknak.

1990. szeptember 4.-én az egyik megfigyelt példány a vörösgyűrű som (*Cornus sanguinea*) bogyóit fogyasztotta.

Schmidt Egon

Fertő-tavi gyűrűzőtábor, Fertőrákos 1990.

Ezúttal harmadszor rendeztük meg gyűrűzőtáborunkat a fertőrákosi üdülőtelep közelében. Hat pentádon keresztül végeztünk jelölőmunkát. A tábor munkájában 2 HCS-ből 22 fő, ezenkívül két héten át három NSZK-beli vendég vett részt. A gyakori erős szél és a nagy forróság következtében a napl fogás mennyisége, átlagosan 62 pld. volt, ami a fogáshoz használt 12 db. 12 m-es függőhálót tekintve gyengének mondható. A hálók élő füzes, kiszáradt füzes, és nádas biotópban voltak felállítva. A gyűrűzőt fajok száma 47, összesen gyűrűzőt példány 1867.

Az 50 pld-on felül gyűrűzőt fajok:

C.olor	71 pld.
R.pendulinus	304 pld.
A.arundinaceus	52 pld.
A.sclirpaceus	714 pld.
A.schoenobaenus	234 pld.
E.schoeniclus	100 pld.

Érdekesebb jelölt fajok:

L.lusciniá	4 pld.
F.hypoleuca	34 pld.

és a karmazsin pirók (*Carpodacus erythrinus*) újabb hazai előfordulásának bizonyítékeként egy tojó.

MME Soproni HCS

Adatok néhány madárfaj vonulási üteméhez a budapesti Gellérthegyen

Bevezetés

Egy vagy több kiválasztott madárfaj vonulásáról adott területen végzett rendszeres megfigyelésekkel megbízható adatokat gyűjthetünk. Különösen érvényes ez azokra a fajokra, amelyek valamely oknál fogva feltűnőek, könnyen észrevehetőek. Az énekesek közül egyebek mellett ebbe a csoportba tartoznak a sisegő fűzike (*Phylloscopus sibilatrix*), a szürke légykaó (*Muscicapa striata*), a kormos és az örvös légykapó (*Ficedula hypoleuca* Ill. F. albicollis). A sisegő fűzike vonulása közben állandó mozgásával, viszonylag sűrűn hallatott jellegzetes hívóhangjával kelti fel a figyelmet, de a hímek rendszeresen énekelnek is a nyár végi időszakban. A légykapók vadászati módja jellegzetes, faágakról, kerítésről vagy más alkalmas pontról csapnak repülő zsákmányukra, hűvös reggeleken gyakran a földre is. Mozgásuk feltűnő, de sűrűn hallatott hangjukkal is felhívják magukra a figyelmet. Műtán hazai vonatkozásban a sisegő fűzlikéről és a légykapókról általában hiányoznak a folyamatosan, egyazon ponton gyűjtött vonulási adatok, emellett nevezett fajok könnyen megfigyelhetők, ajánlom tagtársaimnak hasonló megfigyeléssorozatok végzését a július második fele és szeptember vége (október eleje) közti vonulási időszakban. Ha csupán a hétvégeken járjuk is be a kiválasztott területet, értékes adatokat gyűjthetünk.

Terület és módszer

A vizsgált terület a Gellérthegynek a szállóra néző oldalán terül el, nagysága kb. 5 hektár. Tisztásokkal szabdalta, bokros, fás hegyoldal, amelyet sűrűn behálóznak a sétatutak. Korábban már közöltem részadatokat a területről (Madártani Tájékoztató 1981.1-3, 1983.1-6, 1984.1-3), ahol a bejárt rész határait is ismertettem. A faállomány vegyes, de különösen a felső részeken gyakori a magas kőrís (*Fraxinus excelsior*), ugyanott megtalálható a virágos és az amerikai kőrís is (*F. ornus* Ill. F. pennsylvanica). A kőrisek megfigyeléseim szerint különösen a vonulás első időszakában meghatározó jellegűek a sisegő fűzike szempontjából.

A megfigyeléseket mindig a kora reggeli órákban és azonos útvonalon haladva végeztem. Ebben az időszakban a hegyen még kevés ember mozog, zavarással nem kell számolni. Kerültem a szeles napokat, amelyek a reális eredményeket befolyásolhatták volna, de a hegynek ez a része egyébként is többnyire szélárnyékban van. Egy-egy bejárás kb. másfél órát vett igénybe.

Sajnos a kormos illetve örvös légykapók a nyár végi és őszi időszakban távcsővel nem határozhatók meg biztosan. A bejárt

területen lévő Itató (vízcsap alatt összegyűlt tócsa) mellett Schmidt Andrással néhány alkalommal felvételen kívül függönyhálóval dolgoztunk és az ott fogott példányok valamennyien kormos légykapónak bizonyultak. Távcsővel néhány alkalommal a jól látható kisebb szárnytűkő alapján valószínűsíthetjük az örvös légykapót is, a két fajt az alábbiakban azonban csak összevonva tárgyalom.

A feldolgozásban hét év adatai szerepelnek. 1984-ben nem végeztem bejárásokat a területen, 1980-ból és 1987-ből elsősorban szeptemberi adatokkal rendelkezem. Ennek ellenére úgy érzem, hogy a hét év megfigyelései reális képet nyújtanak a vizsgált fajok őszi mozgásáról és alkalmat kínálnak az összehasonlításra is.

Eredmények

1982	P.slb.	M.str.	F.hyp.alb.		P.slb.	M.str.	F.hyp.alb.
08.05.	2	-	-	09.06.	6	6	13
08.09.	3	2	3	09.10.	4	4	10
08.12.	4	3	3	09.16.	-	1	6
08.16.	1	5	4	09.20.	-	2	4
08.19.	6	6	6	09.23.	-	1	1
08.23.	2	15	18	09.27.	-	-	2
08.26.	3	13	22	1985			
08.30.	4	16	36	07.28.	2	-	2
09.02.	5	19	28	07.29.	4	-	-
09.06.	3	14	12	08.16.	7	4	2
09.09.	5	6	7	08.22.	15	15	3
09.13.	9	3	5	08.26.	11	8	9
09.16.	2	15	11	08.30.	8	13	11
09.20.	1	7	3	09.03.	12	21	13
09.23.	3	2	5	09.05.	10	19	11
09.27.	-	6	2	09.10.	1	1	6
09.30.	-	1	-	09.12.	-	4	4
10.05.	-	-	1	09.14.	-	-	6
10.07.	-	-	-	09.17.	1	1	6
10.11.	-	1	-	09.20.	-	3	6
1983				09.24.	-	1	1
08.05.	2	-	4	1986			
08.08.	4	-	4	07.28.	3	2	-
08.12.	29	9	8	08.01.	9	-	-
08.18.	11	5	7	08.05.	5	1	2
08.24.	11	16	9	08.12.	12	8	-
08.31.	17	20	8	08.15.	5	4	1
09.03.	9	13	7	08.22.	13	12	2

1982	P.sib.	M.str.	F.hyp.alb.		P.sib.	M.str.	F.hyp.alb.
09.01.	4	4	10	09.30.	-	-	-
09.08.	5	6	8	10.04.	-	1	-
09.12.	3	4	8	1989			
09.18.	1	1	2	07.27.	3	-	-
09.22.	1	-	-	08.03.	13	2	2
10.02.	-	-	-	08.04.	19	1	1
10.03.	-	1	-	08.11.	8	-	-
1987				08.14.	13	2	1
07.27.	-	-	1	08.17.	11	3	1
08.02.	9	-	2	08.23.	12	9	6
09.06.	1	3	4	09.04.	2	7	2
09.11.	12	7	5	09.08.	5	21	18
09.15.	1	1	4	09.11.	4	13	6
09.19.	2	3	4	09.14.	1	15	5
09.22.	1	1	-	09.17.	3	7	8
09.24.	-	-	-	09.18.	2	7	2
10.05.	-	-	1	09.21.	-	4	1
1988				09.25.	-	-	-
07.22.	1	-	-	09.29.	-	3	-
07.25.	-	-	1	1990			
07.28.	1	-	-	07.27.	1	-	-
07.30.	9	-	-	07.30.	2	-	-
08.02.	-	-	-	08.02.	7	2	-
08.07.	2	-	5	08.06.	4	2	1
08.11.	9	4	3	08.09.	16	1	1
08.15.	6	9	3	08.12.	5	2	1
08.19.	11	6	7	08.16.	14	2	3
08.22.	17	9	18	08.19.	9	8	6
08.26.	21	14	31	08.31.	12	7	16
08.30.	12	7	18	09.04.	7	5	19
09.02.	12	4	11	09.06.	4	8	17
09.05.	14	2	21	09.10.	4	2	12
09.08.	8	7	18	09.13.	1	4	4
09.12.	7	8	11	09.17.	-	8	13
09.16.	13	3	8	09.20.	1	4	5
09.19.	1	3	8	09.22.	-	3	6
09.22.	1	2	1	09.25.	-	1	6
09.25.	-	4	1	09.27.	-	-	3
09.27.	-	-	-	09.29.	-	-	-
				10.01.	-	-	1

Az adatokból megállapítható, hogy a sisegő fűzlike őszi mozgása (nem fészkel a területen) már nagyon korán, többnyire július második felében megindul, mint ezt a vizsgálat során öt évben tapasztaltam. A kulminációs időszak augusztusra, változóan, néha a hó első, máskor a középső felére esik. A kiemelkedően magas értékek néha folyamatosak, máskor közbeékel alacsony számok szakítják meg (pl. 1986, 1990). Általában jellemző a faj vonulására, a hullámmászás, a viszonylag rövid időn belül erős mennyiségi változások (pl. 1983 augusztus eleje, ahol a megfigyelt példányok száma négy nap alatt hétszeresére emelkedett, majd újra erősen lecsökkent). A szélső értékeket is figyelembe véve a vizsgált területen és években a sisegő fűzlike őszi mozgása július 22 és szeptember 23 közé esett, de folyamatoságot csak augusztusban mutatott. Egyes években a madarak nagyon korán eltűnnek (pl. 1983, 1985, 1989), de szeptember 15. után nagyobb számban már csak egészen kivételesen (pl. 1988) voltak láthatók. A legtöbbet (29 pld.) 1983. augusztus 12.-én láttam, ekkor hektáronként 5-8 sisegő fűzlike mozgott a vizsgált területen.

A szürke légykapó később, többnyire csak augusztus első napjaiban bukkant fel, viszont két alkalommal megfigyeltem egy-egy példányt októberben is (1982, 1988). őszi mozgása a vizsgált években július 28 és október 11 közé esett, a kulminációs időszak augusztusra tehető. Voltak évek, amikor ez a periódus rendszeresen a hónap második felében, 20-a után következett be több felvételen át tartóan magas értékkel (pl. 1982, 1985), máskor jóval korábbra esett (pl. 1989) vagy általában kevés szürke légykapót lehetett megfigyelni (1990). Számuk szeptember 20.-a után mindig erősen lecsökkent. Az egy bejárás alatti legmagasabb példányszámot 1985.09.03.-án III. 1989.09.08.-án észleltem, amikor 21-21 példányt számoltam a területen (4.2 pld. hektáronként).

Az örvös-kormos légykapók nyár végi és őszi mozgása a legtöbb esetben messzemenően megegyezett a szürke légykapóéval, bár az első példányok többnyire valamivel előbb jelentek meg a területen. A legtöbbet (36 pld.) 1982.08.30.-án láttam (7.2 pld./ha). Mindhárom légykapó vonulásánál megfigyelhető volt helyenként bizonyosfokú szakaszosság illetve egy-egy olyan, néha több mint tíz napig tartó periódus, amikor folyamatosan viszonylag magas értékkel szerepeltek a felvételekben. Örvös-kormos légykapókat július 25 és október 5. között láttam a megfigyelések során a területen. A nyári időszakban rendszeresen vadásztak a lombkorona belső, árnyékos részében, gyakran alacsonyan, a bokrok között is, szeptember vége felé viszont előszeretettel tartózkodtak egy-egy számukra kedvező, napsütötte fa koronájának külső részén, ahol több példányt (feltehetőleg ugyanazokat) gyakran két egymást követő felvétel során is megfigyeltem. A madarak állandó mozgásban voltak, sűrűn repültek fel, de mindig visszatértek a kiválasztott fa ágaira.

Schmidt Egon.

Kisemlős-faunisztikai adatok bagolyköpetekből -denevérek-

A Magyarországon végzett bagolyköpet-vizsgálatok során 1970-ig előkerült denevérmaradványok faunisztikai adatait korábban már Schmidt és Topál közölték (Vertebr.Hung.12. 1970/71.p.93-102.) Már akkor igazolódott, hogy a köpetvizsgálatok a denevérekkel kapcsolatban is szolgáltathatnak értékes információkat, s ami e ritka, védett állatok esetében rendkívül fontos, anélkül, hogy vizsgálatainkkal kárt tennék a denevérállományban. Minthogy az utóbbi években sok új adat gyűlt össze, érdemesnek látszott ezeket egy rövid felsorolás formájában közreadni.

Az alábbiakban a lelőhely utáni zárójelben az előkerült példányok száma szerepel:

Myotis myotis - Közönséges denevér

Kamond (2), Szombathely (2)

Myotis blythi oxygnathus - Hegyesorrú denevér

Átány (1), Bódvaszilás (1), Cegléd (1), Karcag (10+2),
Kőszeg (1), Magyarpolány (1), Nádudvar (1), Szín (1), Szögliget
(4).

Eptesicus serotinus - Kései denevér

Bánk (1), Besenyőtelek (4), Bikács (1), Boldog (1), Csanytelek
(3),

Hódmezővásárhely (3+1), Jászdózsza (1), Jászfákóhalma (1),
Jászládány (2+4+1), Karcag (1), Kisköre (1), Kunmadaras (2),
Magyarpolány (1), Pánd (5), Pillsszentkereszt - Szoplaki
Ördöglyuk bg. (1), Szegvár (1), Szentgál (1), Szentmártonkátá
(1), Szín (2), Táplóbcské (2), Táplógyörgye (1), Tomajmonostora
(1)

Pipistrellus pipistrellus - Törpedenevér

Tiszaszőlős (1)

Pipistrellus nathusii - Durvavitorlájú denevér

Dinnyés (1), Ipolyszög (1)

Nyctalus noctula - Koral denevér

Ásotthalom (1), Béb (1), Cegléd (2), Földes (1), Táplóbcské (2),
Táplógyörgye (1), Sárvár (2), Szegvár (3), Szemere (1),
Szombathely (1)

Barbastella barbastellus - Piszó denevér

Bikács (1)

Plecotus austriacus - Szürke hosszúfűlű denevér

Baja (1), Csanytelek (1), Fehérgyarmat (1), Hódmezővásárhely
(1), Kamond (1), Táplógyörgye (1), Tiszaórs (1)

A bánki és fehérgyarmati lelőhelyekről kuvikköpetek szolgáltatták a denevércsontokat, Ásotthalomról és Dinnyésről erdei fülesbagoly,

Sárvárról pedig macskabagoly köpetelből származtak a csontok. Az adatok túlnyomó többsége gyöngybagoly-köpetekből előkerült maradványokra vonatkozik.

A vizsgálati anyagot gyűjtötték: Bankovics A., Barbácsy Z., Bécsy L., Csernavölgyi L., Erőss, Fenyvesi L., Haás F., Haraszthy L., Lendvai M., Lőrincz I., Matyikó T., Papp L., Salamon L., Schmidt E., Somogyi P., Stollmann A., Szaák T., Szolnoky G. A felsorolásban szerepelnek még Endes Mihály leközletlen adatai. Ezúton köszönöm meg mindannyiuk segítségét, egyúttal kérem a tagtársakat, hogy a jövőben a bagolyköpet-vizsgálatok során előkerülő denevércsontokat, valamint más ritka emlősök csontjait szíveskedjenek eljuttatni a Természettudományi Múzeum Emlősgyűjteményébe (Bp.VIII.Baross u. 13.).

Ujhelyi Péter

Ökológia

Adatok a rozsdás csaláncsúcs (*Saxicola rubetra*) Dombóvár Kapos-völgybeli költéséhez.

A megfigyeléseket 1989-ben végeztem. Első alkalommal 04.22.-én és 04.26.-án mutatkozott, a későbbi költőterülettől távol. 1-1 magányos hím példány. 05.07.-én pld. csoportosult a Kapos-töltés magasfüves részén (hasonló 10-12 pld-os vonuló csapatát 1987.05.07-én is észleltem), ezeknek egy töredéke továbbvonult, majd 05.09-én megjelent és revírt foglalt az első 2 pár a költőbiótópban.

Megfigyeléseim szerint a költőterület megválasztásában kulcsfontosságot játszik az ökörfarkkóró. Ahol ez a növény nem volt jelen, a csaláncsúcs is hiányzott. Ennek oka, hogy a faj sajátosságai közé tartozik egy-egy kiemelkedő pont elfoglalása és az onnan történő vadászat, és erre a növény elszáradt virágzata kiválóan alkalmas. Ennek, mint kilátópontnak kiemelkedő szerepét az is mutatja, hogy a kaszáló teljes területén nő az ökörfarkkóró, viszont annak nagyobb hányadát még virágzás előtt lekaszálják, így a következő évben nem található elszáradt virágzat. Itt teljesen hiányzott a faj. A revírek abban a mintegy 50 m szélességű sávban voltak, ahol a tavalyi száraz ökörfarkkóró-szálak jelentős számban megmaradtak. Az ökörfarkkóró fontos szerepét az is magyarázza, hogy a növény széles levele kiválóan rejtli az aláépített fészket, sőt a nyári hőségben jelentősen mérsékli a hőmérsékletet.

A revírek 20-40 m sugarúak voltak (0,15-0,50 ha), s a viszonylagos zsúfoltság miatt gyakran adódtak verekedések, de a hímek más fajokkal szemben is támadólag léptek fel. Az egyik csaláncsúcs fészektől 8 m-re fiókás sárga billegető (*Motacilla flava*) fészek volt, s a hím csaláncsúcs az etető szülőket rendszeresen zavarta.

A fészkepítésre nem sok gondot fordítottak, egy kivétellel fűcsomók közti mélyedésbe összehordott fűszálakra készült, bélés egyik esetben sem volt. A szülők magatartása alapján 05.11.-19. közép lehetett az első tojások lerakásának ideje. A madarak tojásos állapotán is intenzíven riasztottak.

06. 03.-07. között 5 fészket kerestem meg. Ezek rövid leírása:

1. közvetlen környezete nádperje, tejlojtó galaj, szappanfű, franciaperje, igen jól lefedve. A kaszáló melletti társulásban 4 frissen kelt fióka + 3 tojás. 06.12.-én üresen találtam, kiemelési fosztotta ki. A pár pótköltésbe kezdett.
2. ökörfarkkóró levele alatt 6 tokos fióka, egy fejletlen később eltűnt, 06.13.-án a többi kirepült. A fészektől 4 m-re 07.03.-án 5 tojás

csenkesz-csomóba épült fészekben, 07.08.-án 2 frissen kelt fióka + 3 tojás, 07.14.-én kikaszálták.

3. az előbbihez hasonló környezetben 6 tokos fióka, 06.13.-án kirepültek.
4. franciaperje-csomóban frissen kelt fióka + 1 tojás, ez másnapra eltűnt. 06.16.-án repültek ki.
5. franciaperje és tejoltó galaj közé építve, 6 tollas fióka, 06.05.-én már nem voltak a fészekben.

A táplálékot a fiókák fejlettségétől függően, a tollasoknál 25-30 (50!) m-ről, a frissen kelteknél gyakran 3-5 m-en belülről hordták. A táplálékot nem a kör vagy ellipszis teljes területéről, hanem annak csak harmad, negyed részén gyűjtötték.

A cigány csaláncsúcsnál (*S.torquata*) többek által megfigyelt etetési útvonal itt is megtalálható, végső állomása nemegyszer az ökörfarkkóró szál, amelynek levele alatt a fészek van.

A táplálék összetételét sajnos nem tudtam behatóan vizsgálni, a vadászat módjából (kiemelkedésről a földre való lecsapás) és a földön fellelhető rovarokat figyelembevéve főként hernyókkal és hangyákkal etethettek.

Július elején 6-8 juv. + 2-4 ad. mozgott rendszeresen a területen, a pótköltő pár mellett, majd az itt költő állomány szeptember elejéig elvonult. Átvonulókkal 09.15.-én (2 pld.) és 10.07.-én (2 pld.) találkoztam, ez utóbbi igen késői adat. Összesen 24 fiatal gyűrűztem meg június első felében.

A kirepülési arányt (62,2%) vizsgálva úgy tűnik, egy oldalról fenyegeti veszély a populációt, s ez a kaszálás, amelyet épp június elején végeznek, s ez akár a költések tönkretételét is jelentheti.

Ha ezt a munkát 06.20.-a után végeznék, a faj országos állománygyarapodását eredményezhetné.

Néhány statisztikai jellegű adat a fészkek méretéről (cm-ben)

Fészekszám: Csésze átmérője: Csésze mélysége.
(legkisebb-legnagyobb)

I.	5,5-7	4
II.	8-10	4
III.	7.5-8	3.5
IV.	5-7	3
V.	nincs mérve	-
VI.	6-6.5	5

Király Gergely

Kései költések

1989-ben feltehetően a hosszantartó, meleg nyár következtében - több madárfajnál is meglepően kései költéseket figyeltünk meg. Megfigyeléseink közül a leginkább kirívó hármát közöljük az alábbiakban.

- A Szekszárdi-dombságon az egyik mesterséges odúban megtelepedett füleskuvik (*Otus scops*) pár első fészekalja megsemmisült, amely után a madarak ismét költésbe kezdtek, de sajnos ismét sikertelenül. Júliusban egy második pótköltéssel próbálkoztak, amelyből augusztus 23-24.-én 2 fióka sikeresen kirepült.
- Szeptember 12.-én Fácánkerten, a Természet és Vadvédelmi Állomás parkjában fészekből kiesett és elpusztult kb. 12 napos korú tengelic (*Carduella carduella*) fiókát találtunk. Az elhullott fióka alapján a fészket is hamarosan megleltük egy korai juhar lombkoronájában 7 méter magasán. A fészekben 2 péld. hasonló korú fióka volt, amelyek 2 nap múlva sikeresen kirepültek.
- Szeptember 16.-án a Kistormási-halastavak 1-es tóegységén 3 fiókáját vezető búbos vöcsköt (*Podiceps cristatus*) figyeltünk meg. A fiókák kb. 1 hetesek voltak.

dr. Kalotás Zsolt - dr. Streit Béla

Megfigyelés a vörös vércse (*Falco tinnunculus*) táplálékparazitizmusáról

1990. november 16.-án autóval haladva Dencsháza és Szigetvár között, az út menti csenevész akácán egy hím vörös vércsét vettem észre. A figyelő madár hirtelen elrugta magát a pihenőfájáról és az út menti lucernatábla belseje felé nyílegyenesen repülve támadott meg egy karvalyt. Három alkalommal is hevesen támadta, a karvaly hol fel, hol pedig levágva igyekezett kitérni előle. Végül hirtelen felvágott, a karmalban tartott kisemlőst (feltehetőleg mezei pockot) elejtette. A vércse azonnal felhagyott a zaklatásával és rácsapott a földre pottyant zsákmányra, felkapta és elrepült vele.

A megfigyelésnek tehát két különös momentuma is volt: a karvaly kisemlőszákmányolása, valamint a vörös vércse táplálékparazitizmusa egy önmagánál nagyobb testű, ámde gyengébb röpkészségű ragadozóval szemben. Megfigyelőtársaim voltak Bőjte Tibor és Vágner Géza, a Dél-dunántúli Természetvédelmi Igazgatóság munkatársai.

dr. Kalotás Zsolt

A veresgyűrű som (*Cornus sanguinea*) mint a vonuló madarak táplálékforrása

A Debrecen mellett keletl Irányban húzódó Erdőpuszták egyik öregfás ligeterdejében évek óta folytatok madártani vizsgálatokat. Az eredetileg tölgy-kőris-szál ligeterdő (*Fraxino-Quercetum*) szélein, tisztásainak mentén húzódó bokrosalban gyakori faj a veresgyűrű som, fagyal, kutyabenge, csíkos kecskerágó mellett. A veresgyűrű som néhol egyeduralkodó a bokrosokban.

Őszi időszakba, szeptember elejétől ezekben a bokrosokban igen gazdag a madárélet. Az őszi vonuláskor számos fajt figyeltem meg, amint a som kékesfekete, húsos bogyóival táplálkoztak: vörösbegy, fekete rigó, énekes rigó, fülemüle, nagy fülemüle, barátka, mezel poszáta, kis poszáta, kertli geze, házi rozsdafarkú, kertli rozsdafarkú, fitiszfűzike, csilcsalp-fűzike, szürke légykapó, csfz, mezel veréb.

Talán nem lenne hiábavaló ezt a növényt olyan helyekre telepíteni, ahol vonuláskor jelentős madármozgás figyelhető meg, ezzel is elősegítve énekesmadaraink felkészülését a hosszú útra.

Dr. Juhász Lajos

Kis fakopáncstól (*Dendrocopos minor*) odút figlaló közép fakopáncs (*Dendrocopos medius*)

1988.04.24.-én Zagyvaróna közelében, bükkös árokban lévő, derékban törött száraz fűzfában kis fakopáncs által készített odút találtam. A kb. 5 méteres fűzfacsonk törés alatt 15 cm-re készült odúban feltételezésem szerint ekkor tojásain kotlott az anyamadár. Ezt igazolta az is, hogy a következő napokban arra járva több ízben is láttam valamelyik szülőt az odúnál vagy annak közelében. Május első felében nem jártam ezen a részen, de 05.30.-án azt tapasztaltam, hogy az odú bejárati nyílása nagyobb és abba egy közép fakopáncs pár hordja fiókáinak az eleséget! Ezek később sikeresen ki is repültek. Azt, hogy a kis fakopáncs aljjal mi történt, nem tudom. Feltételezésem szerint azt a közép fakopáncs az odú kibővítések kiszórhatta. Ha a két időpontot, a 04.24-et és az 05.30-at nézzük, abból következtethető, hogy a kis fakopáncs fészekalja még tojásos, illetve apró fiókás lehetett, amikor azt a közép fakopáncs elfoglalta! Igazolja ezt az is, hogy az utóbbi megfigyelés idején, abban már tokos fiókák voltak a közép fakopáncsoknak.

Varga Ferenc

Vegyes

Hogyan készítsünk leírást?

Az aktív madarászok számának növekedésével a ritka madárfajok megfigyelése is egyre gyakoribbá válik. Bár e tekintetben még messze elmaradunk nemcsak a legfejlettebb madártani kultúrával rendelkező országok, hanem pl. Lengyelország mögött is, a probléma mégiscsak létezik, és foglalkoznunk kell vele. Európa számos országában működnek olyan bizottságok, amelyeknek elsődleges feladata a beérkező adatok elbírálása. Itthon a Nomenklatúrái Állandó Bizottság (NÁB) vállalta, hogy ezentúl nemcsak a faunára nézve új, hanem az összes számfű faj minden hazai előfordulását is hitelesíti (ld. dr. Magyar Gábor cikkét a Madártani Tájékoztató 1989. 1-2. számában).

A pontos hitelesítés érdekében azonban jól dokumentált adatokra is szükség van. Ez pedig a megfigyelt egyed részletes leírását is magában kell hogy foglalja. Természetesen az a legjobb, ha fényképek is rendelkezésre állnak, de ez egyrészt nem általános, másrészt a leírás ekkor sem nélkülözhető, hiszen nagyon sok részlet csak az élő madáron figyelhető meg. Részletes leírás birtokában az adatok évek múltán is felülbíráhatók, ellenőrizhetők, kielemezhetők, és nagyban hozzájárulnak tudásunkhoz a faj terepi felismerhetőségét illetően.

A fent említett követelményeknek megfelelő leírást készíteni nagyon nehéz feladat. Ezt tükrözik az eddig a NÁB-hoz vagy a Mad. Táj.-hoz beérkezett megfigyelések is. Ezek - néhány kivételtől eltekintve - csak néhány soros leírást tartalmaznak, amelyek többnyire határozókönyv-ízü közhelyekben és egy-két fontosnak tartott bélyeg említésében merülnek ki. Mivel nálunk nyomtatásban még igazán kimerítő leírás egyetlen madárfajról sem jelent meg, így legtöbbször azt sem tudják, hogyan kell egy ilyet elkészíteni. Ehhez kívánok egy kis segítséget nyújtani a következőkben.

Ahhoz, hogy leírást tudjunk készíteni, elengedhetetlen a madártest külső morfológiájának, ezen belül is elsősorban az egyes tollcsoportok elhelyezkedésének biztos ismerete. Ezt legjobb a határozókönyvekben levő általános ismertető ábrákból megtanulni, majd a lehető legtöbb fényképen begyakorolni, végül terepen élő, mozgó madarakon megfigyelni. Először olyan könnyen megfigyelhető és viszonylag egyszerű madarakon próbálkozzunk, mint a balkáni gerle, széncinege, csuszka és fokozatosan térjünk át nehezebb fajokra. Azt fogjuk tapasztalni, hogy az olyan közönséges és ismertnek hitt fajokról, mint a házi veréb vagy a citromsármány tojója, elképesztően nehéz valóságghú leírást készíteni.

A ritka fajok terepi felismeréséhez nélkülözhetetlen a gyakori rokon fajok tökéletes ismerete! Ez pedig nem csak a nászruhás hímek

felismerését jelenti, hanem az összes fiatalkori, tojó és nyugalmi ruhás tollazat ismeretét is feltételezi. Ez csakis terepen, hosszú évek tapasztalatai alapján nyerhető. Egy-egy madárfaj tollruhája rendkívül változatos skálán mozoghat és az idehaza elérhető határozókönyvek (különösen a közkedvelt Peterson) ezeknek csak elenyészően csekély hányadát mutatják be. A sirályok és ragadozó madarak ráadásul többéves érési folyamaton mennek keresztül, amelyek során egymástól nagyon különböző tollruhákat és az átmenetek egész sorát produkálják. Ezért nagyon fontos az életkor pontos megállapítása is ritka fajok megfigyelésekor.

Leírásor törekedjünk a lehető legnagyobb tárgyilagosságra!

Mindíg azt az egyedet próbáljuk meg leírni, amelyik éppen előttünk van, és ne akarjunk valamiféle általános képet adni a fajról. A leírást mindig a helyszínen készítsük és közben ne használjuk a határozókönyvet. Ha több megfigyelő is jelen van, egymástól függetlenül írjanak jegyzőkönyvet, amelyeket később összehasonlítva és kiegészítve készíthetjük végleges változatot. Próbáljuk mindig a saját szavainkkal visszaadni, amit látunk és ne a határozókönyveket ismételni.

Madarunk leírását legegyszerűbb a fejnél kezdeni. A csőr hossza, vastagsága, alakja gyakran faji bélyeg. A csőrhossz, vagy a csőrtőszem távolsággal vetjük össze. Más fajokkal való összehasonlítást lehetőleg csak akkor végezzünk, ha a faj, amivel az összehasonlítást tesszük, szintén jelen van (ez az összes bélyegre vonatkozik!) A csőr vastagságát a csőrhosszal lehet viszonyítani. Fontos lehet a felső és alsó csőrkáva alakja is (homorú, domború, egyenes, szögletes, stb.). A csőr színe lehet egyszínű, a két csőrkáva elütő színű, vagy a csőr töve és hegye más-más árnyalatú. Néha a különböző színű részek aránya is döntő. A csőr tollazottsága a réceféléknél lényeges.

A fej formáját a homlok, fejtető és a tarkó alakja és hossza határozza meg. A homlok lehet lapos vagy meredek, érintkezhet a fejtetővel szögben vagy lekerekítve. A fejtető lehet hosszú, lapos vagy csúcsban végződő, a tarkó többnyire ugyancsak szögletes vagy gömbölyű. A fej színezetének leírásában a legfontosabbak a kantár, szemsáv, szemöldöksáv, fejsáv, fejtetősáv, bajuszsáv, barkó megléte vagy hlánya illetve ezek erőssége, hossza, vastagsága, színezete. A fültájék színe is gyakran figyelmet érdemel, pl. hogy eltérő színű-e mint az arc többi része, sötét vagy világos sáv határolja-e, ez a sáv folyamatos vagy megszakított.

Felsőtest. A hát színezetét különösen fiatal madaraknál nehéz leírni. Ezeknél ugyanis a tollaknak gyakran erőteljes, eltérő színű szegélye van, ami foltos, sávzott vagy rendezetlen mintázatot kölcsönöz a hátnak. Itt, ha lehet, a tollak közepének színét és alakját adjuk meg, illetve a szegély színét és vastagságát, esetlegesen egyenletes vagy megszakított voltát. A derék és a felső farkfedők a legtöbb fajnál ülve nem látszanak jól, inkább repülés közben. Ezek lehetnek a háttól eltérő színűek, egyszínűek, foltosak vagy sávzottak.

Szárny. Kétségkívül a legproblematisabb testrész, a változatos és bonyolult tollfajta miatt. Az egyes madárcsaládoknál ráadásul a pihenő madáron más más tollcsoportok láthatóak, ezekre vonatkozóan a határozókönyvekben kaphatunk felvilágosítást. A nem gyakorlott szem szinte elveszik a szárnytollak bonyolultságában, ezért azt javaslom, kezdjük ott a leírást, ahol a tollak a legegyszerűbben beazonosíthatók, vagyis az evezőknél, és innen haladjunk a váll irányába. Az elsőrendű evezők a legtöbb madáron jól láthatók, a többi tollcsoport pedig ezekhez viszonyítható. A színezet leírásánál a hátnál említettek az irányadóak: próbáljuk meg a tollközép és a szegély színét és alakját leírni. Az egyes tollcsoportok színét lehetőleg külön adjuk meg (nagy-, közép-, kifestők, stb.). Partli madaraknál fontos lehet a vállfedők színe is. Ne feledjük a szárnyhossz becslését sem, erre alkalmas a leghosszabb farktollak csúcsával való összehasonlítás (túlnyúlik-e azon, és mennyivel). A szárny lekerekítettségét jelzi az elsőrendű evezők projekciója (túlnyúlása), vagyis ezeknek a leghosszabb harmadrendű evezőktől mért hossza. Ugyancsak segíthet a szárnyhossz megállapításában az alsó vagy felső farkfedők csúcsához viszonyított helyzete.

Alsótest. Ide tartozik a nyak, begy, mell, has, oldal és az alsó farkfedők. Amennyiben eltérő színezetűek, próbáljuk meg az egyes testtájakra külön koncentrálni.

Farok. Teljes egészében gyakran csak a repülő madáron vagy tollászkodás közben látszik. Az alakja is lényeges, lehet lekerekített, bemetszett, kivágott, hegyes, négyszögletű, stb. A hosszát a szárnyal (ld. ott) vagy az alsó farkfedőkkel lehet viszonyítani. A színezetben sokszor jelentősége van a sávozásnak (pl. a farok csúcsán végigfutó végszalag) és a külső tollszegély eltérő színezetének.

Láb. A testhez viszonyított hosszát és a színét lehet megadni.

Hang. Amennyiben a madár hangját is halljuk, ennek leírása sokat segíthet az azonosításban. Próbáljuk meg más ismert, lehetőleg rokon fajok hangjával összehasonlítani.

Általános benyomás. Itt említjük meg a madár méretét, alakját, jellegzetes testtartását, röptét, stb. Lényegében a madár egészéről alkotott képünk visszaadására szolgál, hogy milben jelentett számunkra szokatlant, az ismert fajoktól eltérőt.

Viselkedés. Táplálkozási mód, aktivitás, hogyan viszonyult más fajokhoz (agresszív, félénk) vagy a megfigyelőhöz, a terület mely részein mozgott.

A megfigyelés körülményei. Itt röviden kitérhetünk arra, hogyan, milyen távolságból, milyen időjárási körülmények között végeztük a megfigyelést, megemlítjük az észlelés ideje alatt látott rokon, vagy olyan fajokat, amelyeket összehasonlításra, vagy az élőhely jellemzésére használtunk fel.

Lényeges részlet még a leírásnak a megfigyelés helye, időpontja, az élőhely rövid jellemzése, a megfigyeléshez használt eszközök (távcső, teleszkóp) és természetesen a megfigyelést végzők neve is.

Végezetül még annyit: egy jó leírás feltétele ugyan az elfogadásnak, de nem jelenti egyben azt is, hogy madarunkat jól határoztuk meg. Soha ne érezzük sértve magunkat, ha kiderül, hogy tévedtünk! Hibákat mindenki követhet el, és a legtöbbet saját hibáinkból tanulhatunk. Minél többet járunk terepre, minél több fajt látunk, minél jobban felismerjük az apró részletek jelentőségét, annál pontosabbak lesznek leírásaink, s annál nagyobb az esély arra, hogy jól dokumentált, bárki által elfogadható megfigyeléseink legyenek madárfajokról.

Walliczky Zoltán
Nomenklaturai Állandó Bizottság

Madárhangfelvételek alkalmazása a terepi gyűrzőmunkában

Köztudott, és madárgyűrzéssel foglalkozó könyvekben is olvasható, hogy a költési időszakban az énekesmadarak - és egyes más fajok - hímjel a revír területén magnóról lejátszott énekükkel becsalogathatók, s ily módon befoghatók (Bub, 1978). E módszert mi is több esetben sikerrel alkalmaztuk. Tapasztalatainkat az alábbiakban adjuk közre.

Első próbálkozásaink során az éneket lemezzről átvettük magnókazettára, s a magnót az éneklő hím közelében kifeszített függönyháló alá tettük. Így 1985.05.13.-án Sopron mellett egy bokrosban kb. 10 perc alatt sikerült megfogni egy fülemülét, majd ennél valamivel több idő alatt egy karvalyposzátát (utóbbi esetben egyikünk a háló alatt ült, és többször is visszapörgette a kezettán az 1 perces hanganyagot; egyébként három hím karvalyposzátája is "versenyt énekelt" a magnóval a háló fölötti ágakon). A karvalyposzátája énekének lejátszása közben két hím barátposzátát is fogtunk (Balaskó Zs. - Hadarics T.) Ehhez hasonlóan - a rövid hanganyag többszöri visszajátszásával - 1986.05.19.-én a Soproni-Hegységben, az Ultrán egy hím kis légykapót sikerült fogni kb. fél óra alatt (Mogyorósi S.)

A későbbiekben egy-egy faj énekét rávettük egy teljes kazettaoldalra, s így nem kellett azt mindig visszapörgetni. Ezzel a módszerrel a Fertőrákosi üdülőtelepen 1989.05.20.-án kb. 2,5 óra alatt behívtünk egy kakukkot (Blaskó Zs.) 1990.05.23.-án a Soproni-hegységben egy idős bükkösben, ahol négy hím kis légykapó énekelt, különböző helyeken mind a négy madarat sikerült behívni és megfogni 2, 10, 15 illetve 25 perc alatt. Ugyanezen a napon még három sisegő füzikét is tudtunk így fogni (Mogyorósi S. - Soproni J.) 1990.06.17.-én ugyancsak a Soproni-hegységben egy másik bükkösben újabb két hím kis légykapót is fogtunk (Soproni J.)

A következőkben néhány gyakorlati tanácsot szeretnénk adni a fogási módszerrel kapcsolatban. Érdemes egy-egy befogni kívánt faj énekét egy teljes kazettára, vagy legalább egy teljes kazettaoldalra

folyamatosan felvenni, hogy legalább fél órálg lehessen a háló környékének zavarása nélkül azt lejátszani. A magnót közvetlenül a háló alá, annak közepe táján kell elhelyezni. A hálót úgy kell felállítani, hogy annak magasságában lehetőleg mindkét oldalon bokrok, oldalágak legyenek, ahová a madár leszállhat énekelni. Minthogy a hálót és a magnót minden madár megfogása után át kell telepíteni egy másik revirbe, célszerű ha legalább két személy működik közre. Végül, de nem utolsósorban fontos, hogy minél összeszokottabban és gyorsabban dolgozzunk, igyekezzünk a gyűrűzést minél gyorsabban végrehajtani (figyeljük távolról a hálót, és ha megfogluk a madarat azonnal szedjük ki), majd mielőbb hagyjuk el a revirt hogy a költést csak a lehető legkisebb mértékben zavarjuk.

Érdemes a módszerrel az ország más területeink is próbálkozni, mert segítségével olyan, egyébként viszonylag ritkán gyűrűzött madárfajok is foghatók, mint pl. a kis légykapó. Lényeges szempont, hogy így a költő populáció egyedül a revirjeiknek megfelelően jelölhető (hátránya, hogy csak a hímek), s ez további kutatások alapját képezheti.

Balaskó Zsolt - Hadarics Tibor - Mogyorósi Sándor - Soproni János

Szokatlan nyelvmintázatú nádi tücsökmadár (*Locustella luscinioides*)

1988.08.14-én Nagyradán, a Kis-Balaton I. ütem parti zónájában egy olyan fiatal (I. éves) nádi tücsökmadarat gyűrűztem, amelynek nyelvén a megszokott három foltból csak kettő volt meg. A két folt a nádiposzták nyelvmintázatához hasonlóan a nyelv tövén helyezkedett el. Egyébként az irodalomban is található utalás arra, hogy ennél a fajnál a nyelv csúcsán lévő folt néha igen halvány, vagy teljesen hiányozhat (Bub és Dorsch, 1988).

Hadarics Tibor

A seregély (*Sturnus vulgaris*) hangutázó képességének megfigyelése

1989. április 2.-án Kepes Zsolt tagtársammal a sárgarigó ismert flótáját hallottuk. Hamarosan felfedeztük a még lombtalan eperfán lévő seregélypárt a felszerelt "C" típusú odú mellett. A hím szárnyacsapkodva vidáman énekelt. Kb. 10 perc alatt hét madárfaj (sárgarigó, mezei veréb, füstifecske, fülemüle, cigánycsaláncsúcs, házi rozsdafarkú, széncinege) jellegzetes énekét ismertük fel a gurgulázó, fuvolázó, füttyülő, csicssergő hangok között.

Kertész László - Kepes Zsolt

Vízre szálló házigalambok

Gyerekkoromban sokat ácsorogtam a budapesti Feneketlen-tó partján, a horgászokat bámulva. Eközben többször megfigyeltem, amint a környező háztetőkön tanyázó elvadult házigalambok előbb hosszasan köröznek a tó fölött, majd néhányan közülük a tükörsíma vízre ereszkedve isznak, miközben széttárt szárnyakkal fekszenek a vízén! Miután szomjukat oltották könnyedén reppentek a levegőbe. Mindezt biztosan elfelejtettem volna, ha nem ismétlődik meg újra az eset! 1989. június 23.-án Halásztelek község határában a Duna vízére szállt le inni két házigalamb, pontosan úgy, ahogy annak idején a Feneketlen-tónál megfigyeltem!

Zsoldos Árpád

Házi rozsdafarkú (*Phoenicurus ochrurus*) poligámiája

Béb-ben egy régi ház eresze alatt "fecskepelenkán" már évek óta sikeresen költ 1 pár házi rozsdafarkú. 1990. május 19.-én fedeztem fel a már tollasodó fiókák gyűrzése közben, hogy 2 tojó és 1 hím jár etetni. Két bezáptult tojás, és 8 fióka volt a fészekben. Sajnos csak néhány megfigyelésre nyílt alkalmam. Július 8.-án repült ki a második fészekalj. Ezúttal 6 fiatalot etetett a három szülő.

Fenyvesi László

TARTALOMJEGYZÉK:

Balaskó Zsolt-Hadarics Tibor-Mogyorósi Sándor-Soproni János: Madárhang felvételek alkalmazása a terepi gyűrűzőmunkában	32
ifj.Balog Sándor: A billegető cankó (Tringa hypoleucos) sikeres költése a Sajón	16
Barabás László-Fenyvesi László: Gulipán (Recurvirostra avosetta) megtelepítése mesterséges szigeten	7
Dr.Bod Péter: Füles vöcsök (Podiceps auritus) a Csaaj-tón	14
Fenyvesi László: Házi rozsdafarkú (phoenicurus ochrurus) poligámiája	34
Hadarics Tibor: Szokatlan nyelvmlintájú nádi tücsökmadár (Locustella luscinioides)	33
Jakab Béla: Az 1989. évi gólyaszámlálás (Ciconia ciconia) értékelése	3
Dr.Juhász Lajos-Szendrez László-Vas András: Kis goda (Limosa lapponica) előfordulása a Halápi tározón	15
Dr.Juhász Lajos: A veresgyűrű som (Cornus sanguinea) mint a vonuló madarak táplálékforrása	28
Dr.Kalotás Zsolt-Dr.Streit Béla: Adatok a rozsdás csaláncsúcs (Saxicola ruberta) Dombóvár Kapos-völgy bell költéséhez	25
Dr.Kalotás Zsolt: Megfigyelés a vörös vércse (Falco tinnunculus) táplálékparazitizmusáról	27
Kertész László: Gyurgyalag (Merops aplaster), partifecske (Riparia riparia) és hantmadár (Oenathe oenathe) fészkelőpárok felmérése a Gödöllői-dombság térképében lévő homokbányában. 1990.	9
Kertész László-Kepes Zsolt: A seregély (Sturnus vulgaris) hangutánzó képességének megfigyelése	34
Dr.Magyar Gábor-Schmidt András-Wallczky Zoltán: A vándorfűzike (Phylloscopus inornatus) második hazai előfordulása	11
Molnár Antai: Guipánok (Recurvirostra avosetta) költési kísérlete leeresztett halastó medrében	7
Müller István-Fenyvesi László: Az üstökös réce (Netta rufina) megtelepedése Dinnyésen	12
Nagy Lajos: Beszámoló a Győr-Gylmrót környéki madártelepítési kísérletekről 1990-ből	6
Nagy Sándor: A fehér gólya (Ciconia ciconia) részleges állományfelmérése Tolna megyében. 1990.	5
Pellinger Attila: Vörös ásólúd (Tadorna ferruginea) a Fertő tónál	16
Rozgonyi Sándor: Réti tücsökmadár (Locustella naevia) megjelenése	16
Schmidt Egon: Faunisztikai adatok Dinnyésről	12

Schmidt Egon: Adatok a kis légykapó (<i>Ficedula parva</i>) őszi vonulásához.....	17
Schmidt Egon: Adatok néhány madárfaj vonulási üteméhez a budapesti Gellérthegyen.....	19
Soproni HCS.: Fenyőszajkó (<i>Nucifraga caryocatactes</i>) adatok Sopron környékéről 1990-ben.....	15
Soproni HCS.: Fertő-tavi gyűrűzőtábor, Fertőrákos 1990.....	18
Ujhelyi Péter: Kisemlősfaunisztikai adatok bagolyköpetekből - denevérek -.....	23
Varga Ferenc: Etetéssel helyhez szoktatott havasi szürkebegyek (<i>Prunella collaris</i>) a Salgó-várromon.....	8
Varga Ferenc: Kis fakopáncstól (<i>Dendrocopus minor</i>) odút fogláló közép fakopáncs (<i>Dendrocopus medius</i>).....	28
Waliczky Zoltán	
Nomenklaturai Állandó Bizottság: Hogyan készítsünk leírást?	29
Zsoldos Árpád: Vízre szálló házigalambok.....	34

Kizárólag belső terjesztésre.
Felelős kiadó: Péchy Tamás
Szerkesztő: Schmidt Egon

MADÁRTANI TÁJÉKOZTATÓ

1991. július - december

3-4. szám

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület
1121 Budapest, Költő u. 21.

MADÁRTANI TÁJÉKOZTATÓ

„A természet szolgálatában”

**ÍRJON, AGITÁLJON, TARTSON ELŐADÁSOKAT
A SZALAKÓTA VÉDELME ÉRDEKÉBEN!**

Ha Egyesületünk minden tagja csupán egyszer tesz valamit is ez évben a szalakóta védelméért, máris felbecsülhetetlen segítséget kapott a magyar állomány!

Madárvédelem

A Börzsöny-hg. gólyaállománya (*Ciconia ciconia*) 1981-1985 között

A gólyaállomány felmérését 1979-ben kezdtük meg. Viszonylag jól behatárolható a területünk, mely Váctól a Duna vonala mentén nyugati irányban az Ipoly vonalában, északi irányban Ipolyvecéig, keleten az M 2-es útig terjed. A vizsgált terület nagysága kb. 640 km². 1980-ban a Börzsönyi Tájvédelmi Körzettel, valamint a területileg illetékes áramszolgáltatóval Pest megyében 5 db, Nógrád megyében 16 db fészektartót szereltünk fel. A fehér gólya számára a legkedvezőbb életfeltételek az Ipoly menti mezőgazdasági és árterületeken vannak, állományuk 73 %-a e területen él (1. sz. ábra). Az 1980-as évben költés volt Parassapuszta határátkelőhelyen kéményen, valamint Berkenye községben. E költőhelyek a következő években teljesen megszűntek. Parassapusztán a határátkelőhely kiépítése (munkagépek zaja) az egyébként ott tartózkodó párt elűzte, viszont valószínű, hogy ennek a párnak a szomszéd községben sikerült megtelepednie, ahol korábban költés nem volt.

A fészkek az ország más területéhez hasonlóan zömmel villanyoszlopokra (2. táblázat) épülnek. Vámosmikolán az Iskola kéményén épült fészket az Iskola Igazgatójának kérésére költés után lebontottuk, majd az épület melletti hársfán ácsoltuk össze a fészkelőhelyet, melyben 1982-től eredményesen költenek a gólyapárok. Említésre méltó, hogy a jó életfeltételeket biztosító területeken az Ipoly völgyében az 1985-ös év kivételével szinte minden évben igen nagyok a harcok a fészkek birtoklásáért. 1981-ben két költés teljesen megsemmisült. Ipolytölgyesen két tojást, Ipolyvecén három tojást dobtak ki harc közben a gólyák. A vizsgált időszakban az 1982-es év volt területünkön a legeredményesebb (1. táblázat). Az 1983-84-es évben csökkenés következett be, majd az 1985-ös évben ismét emelkedett a szaporulat. Valószínű, hogy 1985-ben költés volt még Nagymaroson is, ugyanis a decemberi szinkronbejárásakor találtam egy fészket a Sólyom-szigeten, villanyoszlopra építve.

Elhullások: 1981-ben 1 db fióka fészekből kidobva (Vámosmikola), 1 db áramütésben elhullott (Kismaros), 1982-ben 1 db áramütésben elpusztult (Kismaros), Tolmács községben április elején a kéményre épített fészken ülő tojó gólya csőréből kb. 4-5 m hosszan kilógó horgászsinórt észleltünk. Május végén üres fészket találtunk. A gólya valószínűleg elpusztult, azóta a községben fészkelés nem volt. 1983-

ban 1 db öreg hím áramütésben pusztult el (Drégelypalánk), az anyamadár tovább nevelte a fiókákat, sikeres volt a költés. 1984-ben 1 db fiókát találtunk fészekből kidobva (Letskés). Urbanizáltabb környezetben nagyobb az áramütés veszélye, mezőgazdasági környezetben valószínű a vegyszerezés, mert mindkét kidobott fiókát mezőgazdasági környezetben találtuk. A területen gyűrűzést még nem végeztünk, de az erre alkalmas helyeken a jövőben megkezdjük ezt a tevékenységet is.

Emmer József

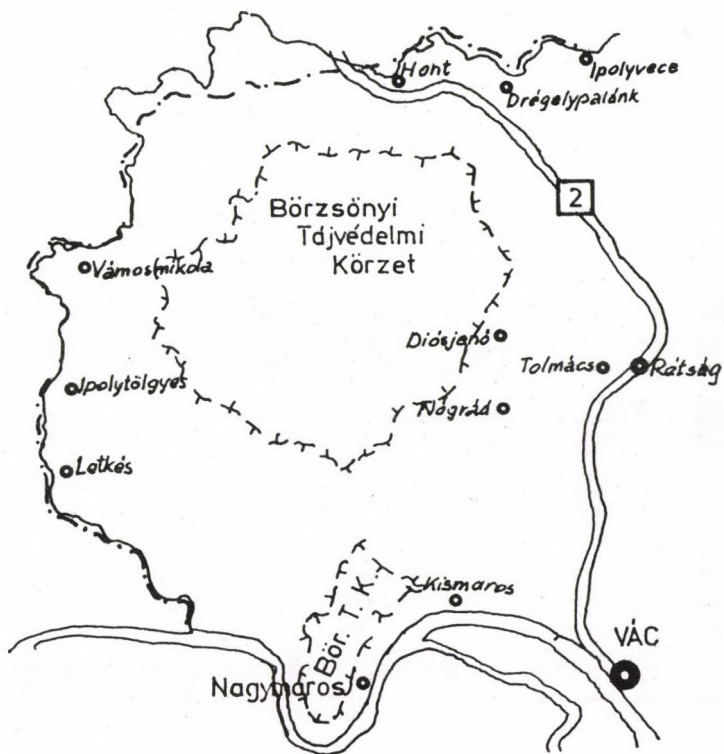
Gólyafészkelési helyek

Helységnevé	1981	1982	1983	1984	1985	Összes Flóka
	F. f.	F. f.	F. f.	F. f.	F. f.	
Diósjenő	1 2	1 3	1 3	1 3	1 3	14
Drégelypalánk	4 10	4 12	4 14	4 8	4 11	55
Hont	1 3	1 3	1 2	1 2	1 2	12
Ipolytölgyes	- -	1 4	1 2	1 3	1 3	12
Ipolyvece	2 7	3 9	2 5	3 7	3 9	37
Kismaros	1 4	1 2	1 2	- -	1 3	11
Letskés	- -	1 3	1 2	1 3	1 3	11
Nógrád	1 4	1 4	- -	1 3	1 3	14
Rétság	1 3	1 2	1 2	1 3	1 2	12
Tolmács	1 3	1 2	- -	- -	- -	5
Vámosmikola	3 8	2 5	2 5	2 5	1 2	25
Összesen:	15 44	17 49	14 37	15 37	15 41	208

Fészek építve	1981	1982	1983	1984	1985	Összes Flóka
	F. f.	F. f.	F. f.	F. f.	F. f.	
Villanyoszlop műfészek	4 12	5 15	4 12	5 11	5 14	64
Villanyoszlopra	3 10	3 8	2 4	2 5	2 6	33
Kéményre	3 8	2 4	1 3	1 3	1 2	20
Faoszlopra	2 5	3 9	3 9	3 7	3 7	37
Pajtán	1 4	1 3	1 3	1 2	1 3	15
Nyárfán	1 3	1 4	1 2	1 3	1 4	16
Fekete fenyőn	1 2	1 3	1 3	1 3	1 3	14
Hársfán	- -	1 3	1 2	1 3	1 2	10
Összesen:	15 44	17 49	14 37	15 37	15 41	208

Jelmagyarázat: F - fészek

f - flóka

Fészkelőhelyek a Börzsönyben

A fehér gólya (*Ciconia ciconia*) állományfelmérése a Kaposvár-Böhönye-Balatonederics útvonalon

A vizsgált útszakaszon rendszeresen utazom, 1990. június és július havában tíz település adatait sikerült összerögzítenem. Összesen 38 fészket találtam, öt fészkekhez nem érkezett madár Mesztegyő /2/, Böhönye /1/, Marcall-Bíze /1/, Nagyabajom /1/, az áttekintő táblázatban ezek a költőhelyek nem szerepelnek. Kiemelkedik Mesztegyő és Nagyabajom gólyaállománya és az ott végrehajtott védelmi intézkedések. A 23 fészekből mindössze kettő van vezetéken, a többi megemelt fészekkosáron, ill. külön oszlopra helyezett kosáron található.

Csak egy mesterséges költőhely van szakszerűtlenül felhelyezve, Kelevízen (a korábbi fészkek egy fenyőfán volt, amit a tulajdonos kivágott, az általa külön oszlopra felhelyezett kosár átmérője 60-65 cm). A somogyi csoportnak intézkednie kellene, mert az 1990. évi költés is ezért volt sikertelen.

Összesen 73 flóka repült ki, 11 esetben tettek említést a lakosok tojás és flókakieséséről (-kilökről). Az így elpusztult flókák száma: 14. Két időszakot lehet elkülöníteni a flókapusztulást illetően, a kelést követő hideg, csapadékos májust és a július 1-én a Dunántúlon végigsöpört hatalmas jégesőt. Az aszály időszakában négy flóka pusztult el.

Általában elmondható, hogy amennyire kedvező időjárás fogadta az érkező gólyákat, olyan kedvezőtlenül alakult a költés időszaka. A szokottnál hűvösebb május, jégeső (a Balatonedericsen mért jegek átmérője 2,3 és 3,5 cm között volt) és az utóbbi évtizedek legnagyobb szárazsága.

Ennek ismeretében nem meglepő, hogy az egy-két flókás fészkek aránya csaknem 50 % és a kirepült flókák átlaga 2,21, ami rendkívül alacsony. A korábbi évekéhez képest a kikelt flókák átlaga is alacsony, 2,64 volt.

A gólyák védelmére tett intézkedésekre állg van szükség, a négy fészket kellene a vezetékéről fészekkosárra áthelyezni, ill. a kelevízi kosarat kicserélni nagyobbra.

Nagy Sándor

Település	Költőhelyek száma	Költőhely					A fiókák száma					össz.
		a	b	c	d	e	0	1	2	3	4	
Kaposfő	1		1						1			3
Kiskorpád	1			1					1			3
Nagybajom	9		1	8				1	7	1		18
Böhönye	3	1		2			1		2			4
Mesztegyő	11	1		6	3	1		1	2	6	2	31
Keleviz	1				1		1					-
Marcall-Bíze	1	1							2			2
Marcall	2			2			1			1		3
Kéthely	3	1	1		1				1	2		8
Balatonederics	1		1					1				1
Összesen:	33	4	4	19	5	1	3	3	13	12	2	73

Költőhelyek:
a - kéményen
b - vill. vezetéken
c - vill. oszlop fészekkosár
d - külön oszlopon kosárral
e - egyéb / épületen, fán /

A fehér gólya (*Ciconia ciconia*) 1989-es állományfelmérésének eredményei Észak- Borsodban

Az ötvenként sorakerülő gólyaszámlálást 1989-ben a megye északi részén végeztük el. A vizsgált terület tartalmazza az Aggteleki Nemzeti Park területét is, és egészen lenyúlt a Bükk Nemzeti Parkig. A területen összesen 138 települést vizsgáltunk meg. Ennek során 42 %-ban nem tapasztaltunk fészkelést.

A 134 felmért fészkek adatait a következő táblázatok tartalmazzák:

Flóák száma	1	2	3	4	5	-
Fészkek száma	9	20	51	28	5	21
%	6.7	15.5	38	21	3.7	16

Fészkek helye	száma	%
villanyoszlopon tartós	67	49.6
villanyoszlopon tartó nélkül	22	16.3
kéményen	37	27.5
csűrön	2	1.5
külön oszlopon	2	1.5
víztornyon	2	1.5
fán		
/hársfa/	2	1.5
/fenyőfa/	1	0.75

A vizsgálat rámutatott arra, hogy a területen az elsőrendű fészkelőhely a fészektartóval ellátott villanyoszlop. Egyre kevesebb a kéményen történő fészkelés, és még mindig magas a tartó nélküli oszlopok aránya.

Ifj. Boldogh Sándor

Fehér gólya (*Ciconia ciconia*) állományvizsgálata a Somló-hegy környékén

Veszprém megye nyugati részén, a Marcal-medence és a Bakonyalja találkozásánál emelkedik ki síkvidéki környezetéből a festői Somló-hegy. 1989 tavaszán határoztam el, hogy a szőlőhegy mintegy 15 km-es körzetében felmérem a fehérgólya- költőállományt, és ezt a munkát ezentúl évente megismétlem. Az okot ehhez az szolgálta, hogy a 80-as évek közepére több községből is eltűntek a gólyák. A következő községekben történt a felmérés: Adorjánháza, Apácatorna, Borszörcsök, Csögle, Dabrony, Devecser, Doba, Iszkáz, Karakószörcsök, Kerta, Kisberzseny, Kiscsősz, Kispirit, Kísszőlős, Kolontár, Káptalanfa, Nagyalásony, Nagypirit, Nemesszalók, Nyárád, Oroszi, Somlójenő, Somlószőlős, Somlívásárhely, Somlóvecse, Túskevár és Vid. A felsorolt 27 községben 32 db gólyafészkek került regisztrálásra, melyek tartószerkezetüket tekintve a következőképpen csoportosíthatók:

Kéményen épült:	22 db	70 %
Villanyoszlopon (közvetlenül a vezetékre):	6 db	18 %
Villanyoszlopon (megemelt fészektartó kosáron):	2 db	6 %
Különálló fészektartós oszlopon:	2 db	6 %

Ebből is látható, hogy ezen a vidéken a gólyák még döntő többségben (70 %) a hagyományos fészekhelyen, az oldalnyílású öreg kéményeken költenek. Ezeknek a gólyafészkeknek az átlagéletkora meghaladja a 30 évet, míg a villanyoszlopra épülteké csak 5 év!

A vizsgált két év szaporodáseredménye az alábbiak szerint alakultak:

	1989	1990
Sikeresen költő párok száma	26	26
Kirepült összes fiatal	87	66
Kirepült fiatalok fészkenkénti átlaga	3.3	2.5
Összes fiókapasztulási	4	6

Hogy a költés eredménye mennyire függ az időjárástól, azt bizonyítja az 1990-es év gyengébb fiókaátlaga, ami a nagy szárazságnak tudható be. A fészekaljok megoszlása a kirepült fiatalok alapján így alakult:

	1989. év	1990. év
5-ös fészekalj	1	-
4-es fészekalj	14	4
3-as fészekalj	6	8
2-es fészekalj	3	12
1-es fészekalj	2	2
összesen	26	26

A gólyák tavaszi érkezésének átlagos időpontja 1989-ben és 1990-ben is március 25-e környékére esett!

A két év felméréssel bebizonyították, hogy a Somló-hegy környékén mára kialakult egy stabilnak mondható gólyalétszám. Sőt, talán egy kis állománynövekedés is tapasztalható az utóbbi években, hiszen például Kisszőlősen több mint egy évtized után 1990-ben már újra sikeresen költött a faj.

Ez a jövőre nézve biztató, ugyanakkor nem feledhetjük, hogy azért vannak még tennivalók. Elsősorban a költőhelyet kell biztosítanunk, ezért a villanyoszlopra épült valamennyi fészket biztonságosabb állványra kellene emelni, de az öreg kémények többsége is tatarozásra szorul. Ha ezeken a felmerült problémákon sikerül javítanunk, akkor a természeti környezet romlása (szárazság, rétek, legelők, vízes területek eltűnése, felszántása) ellenére is bízhatunk a fehér gólyák hosszútávú fennmaradásában!

Megjegyzem még, hogy a felnőtt és fiatal gólyák pusztulását, amiről tudomást szereztem, kivétel nélkül az áramütés okozta.

Az adatgyűjtésben segítségemre volt Pirity Attila, akinek ezúton is köszönöm munkáját!

Árik István

Adatok a fehér gólya (*Ciconia ciconia*) költéséhez

Az utóbbi évek gólyaszámlálásai során több száz fészket ellenőriztem, három általam fontosnak tartott esetet kívánok közreadni. Dombóváron (1988.VI.27.) a MÁV épületének kéményén fészkelő pár egyik tagja villanyvezetéknek repült és elpusztult. Attól tartottunk, hogy a megmaradt szülő a fiókák közül néhányat kilökö. Szerencsére nem ez történt, július 16-18 között mind a négy fióka sikeresen kirepült.

Hosszú évek után először 1989 júniusában kezdett egy gólyapár fészket rakni Balatonedericsen (Veszprém m.). Augusztus végén egy háromhetes fióka volt a fészkekben. Szeptemberben többször jártam a faluban és azt láttam, hogy a fióka nem maradt gondoskodás nélkül. Az adatközlők és saját megfigyelésem szerint is a hónap második hetétől csak az egyik szülőt lehetett látni. Szeptember 26-án reggel a fiatal madár végleg elhagyta a fészket.

Regölyben (Tolna m.) hívták fel a figyelmet, hogy az egyik gólyapár egyik tagjának fél lába van. Megtudtam, hogy harmadik éve költ sikeresen ez a madár. A lába boka alatt hiányzik, ami leszálláskor túlságosan nem zavarta. A gólyapárnak 1988-ban öt, 1989-ben 4 fiókája volt. Az 1990. évi fészkek alj nyolctojásos volt, két tojást kilöktek a szülők, hat fiókát kb. két hétig neveltek. Június közepén a házigazda három fiókát talált ledobva. Az okát nem sikerült megtudnom. Így 1990-ben három fiókát repített a pár. A regölyi sérült gólya költéséről beszéltem Palkó Sándornak. Az említett fészeknél többször gyűrűzött, határozottan emlékszik rá, hogy 1983-ban a fiókák között volt egy, amelyiknek a lábára bálamadzag csavarodott, a csüd megfelelő része elhalt és leszáradt. Bizonyítanl, hogy ugyanarról a madárról van-e szó, nem tudjuk, de valószínűnek tartjuk mindkettőn.

Nagy Sándor

A madarak és a villamos hálózat

A civilizált élet egyik elengedhetetlen tartozéka a villamos energia. Hogy mennyire hozzászoktunk, azt egy-egy - szerencsére csak rövid ideig tartó - áramszünet idején érezzük, amikor az érdekes tv-film nézését, a vacsorakészítést, esetleg csak esti olvasásunkat zavarja meg.

Ugyanakkor, mint az emberi létesítmények nagy része, a természet ősi rendjébe való nagy beavatkozást és - sajnos - halálos veszélyt jelentenek a villamos hálózat egyes részeit, így különösen a légvezetékek.

Mint természetszerető ember, MME tag és nem utolsó sorban mint elektromérnök - akit tréfásan már elneveztek elektro-ornitológusnak - szeretnék tagtársaimnak segítséget nyújtani a villamos hálózatok különböző fajtáinak leírásával, hogy azoknak a madarakra gyakorlott hatásával megismerkedve eredményesebben vehessenek részt az okozott elhullások felmérésében. Ezzel elősegíthetik a tervezett óvintézkedések kidolgozását, következményként pedig a fokozott madárvédelmet.

A villamos hálózatokat három nagy csoportba oszthatjuk feszültségük szerint, úgy mint kis-, közép- és nagyfeszültségű hálózat. (Itt most csak a szabadvezetésekről fogok tárgyalni.)

A klsfeszültségű hálózat az, amelyiken keresztül a lakásokban közvetlenül felhasználható villamos energia folyik. Ennek feszültsége a földhöz képest 220 Volt, de mivel mindig háromfázisú hálózatról van szó, a fázisok közötti feszültség 380 V. Ez azt jelenti, hogy a földelt tárgyak - pl. vasszerkezetű oszlop, de a vasbeton oszlop keresztartója is - és a fázisvezetők között mindig csak a kisebb, ú. n. fázisfeszültség lép fel - ami 220 V -, míg a három fázisvezető között a nagyobb, ú. n. vonall feszültség létezik. Ez a feszültség nem szokott a madaraknál végzetes áramütést okozni, mert nagysága nem teszi lehetővé az ú. n. átvilágítást és a szigetelő elegendő védelmet nyújt. Természetesen két fázisvezetőre vagy a keresztartóra és egy fázisvezetőre két lábbal egyszerre történő rá lépés ennél is okozhat halálos áramütést, de ez szerencsére rendkívül ritka lehet.

A közvetlenül a vezetékre rakott gólyafészek igen jó példa az átvilágítás elmaradására, ez inkább súlyával veszélyezteti a hálózat épségét. Persze a gólyák meszelése, kellő csapadékkal nedvesítve okozhat rövidzárlatot, de ez nem a levegőben való átvilágítás, hanem a fészekanyag felületén levő nedves szennyeződésben kialakuló ú. n. kúszóáram, ami történetesen még fészektűzet is okozhat. Ezen segít a Magyar Villamos Művek Tröszt - MVMT -, illetve vállalat által évek óta kihelyezett fészektartó. A klsfeszültségű hálózat jellegzetes elrendezése az oszlopfőnél elhelyezett keresztartó egy vízszintes síkban levő 4 vezetékkel, ami kényelmes lehetőséget kínál a fészkeléshez. Újabban alkalmazzák az ú. n. köteges vezetőt, amelyik kábelszerűen összefogott négy vagy több vezeték, azonban nem kínál fészkelési lehetőséget. Ilyen helyen nélkülözhetetlen segítség az előre kihelyezett fészektartó állvány, néhány mésszel lefröcskölt ággal vonzóbbá téve.

A legtöbb halálos áramütés, amely szinte mindig súlyos égési sérülésekkel jár együtt, a középfeszültségű szabadvezetéseken keletkezik, szerencsére ezeknek csak egyes kitüntetett szakaszain. Középfeszültségnek az 1000 Volt - (1 kilovolt kV) - és 60 kV közötti

feszültségeket nevezünk. Magyarországon a körzeti elosztóhálózatok üzemelnek középfeszültséggel, nevezetesen 20 és 35 kV-tal. Ezeknek a szabadvezetéknek hossza országosan sok ezer kilométer, és gyakran húzódnak sok kilométer hosszban mezőgazdasági terület felett vagy éppen erdőszélen. Az elhullások felderítése céljából ezeknek a nyomvonalait szükséges bejárni. Nagyon veszélyes pontjai ennek a hálózatnak az ú. n. oszlop- (árbóc-) kapcsolók, amelyek egyes vonalszakaszok, vagy transzformátorok ki-be kapcsolására szolgálnak. Ezeknél mindhárom vezeték a szokásos háromszög elrendezés (1. és 2. ábra) helyett egy síkba kerül és maga a kapcsolószerkezet is olyan, hogy egy nagytestű madár, amilyen a gólya is, egyszerre két vezetéket is érinthet, rá is léphet, ami pedig biztos véget jelent.

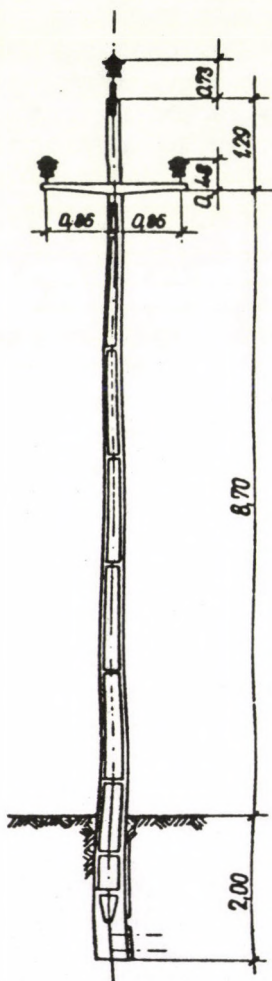
Egyelőre ennek a hálózatnak a veszélyelt csökkentő megoldások kísérletei folynak, amelyek eredményes befejezése után lehet majd széles körben védekezni. Ehhez viszont szükséges mielőbb megismerni, feltérképezni a veszélyeztetett helyeket, ami azonban csak tagtársaink szorgos munkájával érhető el. A harmadik feszültség szint a nagyfeszültség. Ez nálunk 120, 220, 400 és 750 kV. Ezek a feszültségek már olyan nagyok, hogy megközelítésükkor is igen könnyen keletkezhet átvétel, de csak olyan esetben, amikor a megközelítő tárgy vagy élőlény más potenciálra van, azaz pl. a földdel, esetleg egy másik vezetékkel van kapcsolatban. Így lehet az, hogy a madarak általában még ezeken a vezetékeken is nyugodtan üldögélnek és áramütés csak a legnagyobb testű, illetve szárnyfeszítávu fajokat érheti. Ez viszonylag ritka. Ezek a vezetékek magasságuk, nagy kiterjedésük és nagyméretű, rácsos szerkezetű oszlopok révén jelentik az igazi veszélyt, ütközéses balesetet okozva, ami lehet "csak" törést okozó, de lehet végzetes is. Ennek a veszélynek a csökkentésére alkalmaznak különböző, műanyagból készülő optikai figyelmeztető szerelvényeket (gömbök, spirálok stb.).

A felderítő munka megkönnyítésére bemutatok néhány jellemző oszlopképet (3., 4., 5. ábrák). A középfeszültségű hálózatok nyomvonalainak megismeréséhez a helyi áramszolgáltatónál lehet segítséget kérni, ahol a nyomvonalakat át lehet másolni saját térképre. Ehhez az MVMT Hálózati Igazgatósága előzetes beleegyezését adta.

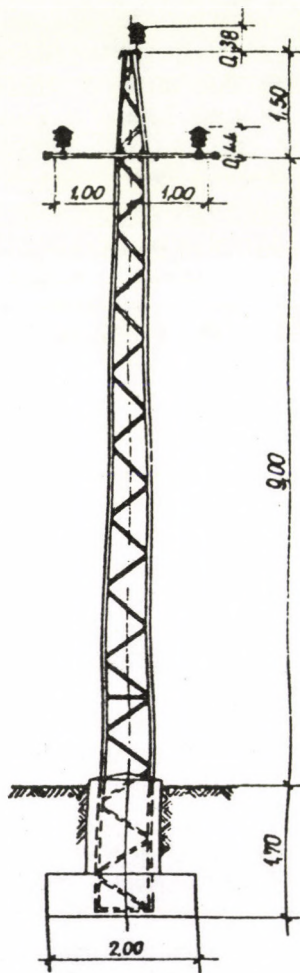
Jáky Kálmán

/okl. villamosmérnök, a MME Gödöllői HC. elnöke, a Magyar Elektrotechnikai Egyesület szaktanácsadója/

Középfeszültségű oszlopok

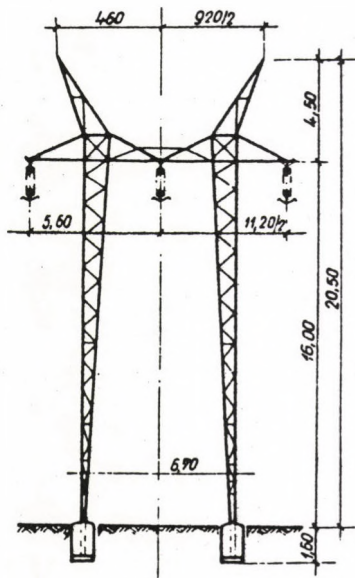

1. ábra
35 kV-os előfeszített vasbeton
tartóoszlop

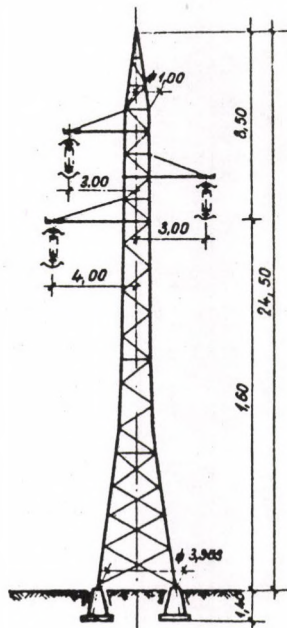

2. ábra
35 kV-os acél tartóoszlop

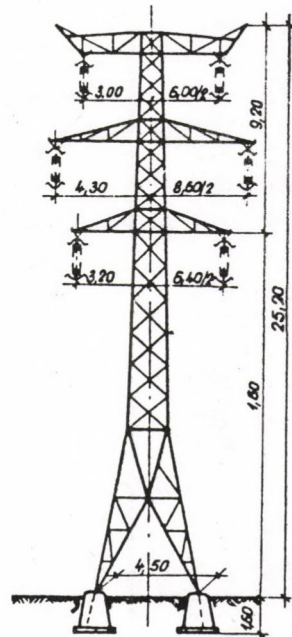
Nagyfeszültségű /120 kV-os/ rácsos oszlopok

3. ábra

4. ábra

5. ábra

Jégmadarak (*Alcedo atthis*) pusztulása a Szuhapatakon

Az Ecseg községen is átfolyó Szuhapatak mindig otthont nyújt néhány Jégmadárnak, a hideg tél azonban úgy látszik nagyon megviselte az itt tartózkodókat.

1991. február 3-án ecsegi gyerekek egy csonttá fagyott példányt hoztak a lakásomra. Mivel külsérelmi nyomokat nem találtam rajta, valószínű, hogy az éhség és a hideg végzett vele. A patak ugyanis nagy területen befagyott, így táplálékot rendkívül nehezen találnak. Azóta még egy elhullott Jégmadarat találtak, bár ezt nem láttam, feltételezhető, hogy hasonló okok miatt pusztult el. Lékek vágásával igyekszünk segíteni rajtuk olyan helyeken, ahol nem túl sekély, de nem is túl mély a víz, hogy megtalálják és biztonságosan felhozhassák zsákmányukat.

Stadler Árpád

A gyurgyalag (*Merops apiaster*) és a partifecske (*Riparia riparia*) fészkelőállományának változásai a Gödöllői-dombság térségében lévő homokbányákban

Megfigyeléseim szerint az állomány csökkenéséhez jelentős mértékben hozzájárult a homokhordás fészkelési időben, a bányák feltöltése szeméttel és a szemétegetés.

A táblázat adatai párokra vonatkoznak.

	1985	1986	1987	1988
Tóalmás:				
Gyurgyalag	66	37	17	8
Partifecske	33	21	7	5
Hantmadár	1	1	2	3
Kóka:				
Gyurgyalag	19	14	19	12
Partifecske	4	3	4	4
Hantmadár	2	2	2	3
Sülysáp:				
Gyurgyalag	21	33	27	12
Partifecske	173	191	153	96

Dány:				
Gyurgyalag	1	-	2	2
Partifecske	-	-	-	-
Hantmadár	-	-	-	1

Tura:				
Gyurgyalag	12	1	6	3
Partifecske	45	11	-	-
Hantmadár	1	1	1	1

Galgahévíz:				
Gyurgyalag	15	16	8	5
Partifecske	18	11	5	-
Hantmadár	1	1	1	1

Bag:				
Gyurgyalag	47	47	17	8
Partifecske	18	13	3	6
Hantmadár	1	1	1	1

Uri:				
Gyurgyalag	8	6	8	6
Partifecske	-	-	-	-
Hantmadár	-	-	-	-

Tápiószecső:				
Gyurgyalag	10	5	5	4
Partifecske	7	4	6	8
Hantmadár	1	1	1	2

Szentmártonkáta:				
Gyurgyalag	9	3	2	3
Partifecske	-	-	-	-
Hantmadár	1	1	1	1

Kertész László

Úszó réce-családok stressz halála

Halastavi megfigyeléseim alkalmával több ízben észleltem, hogy a gátak melletti vízeken - anyjuk által vezetett - néhány hetes úszóréce fiatalok a zavarásuk okozta meglepetés, stresszhatás miatt lebukva fulladásos halált szenvedtek. A menekülési reflexként felfogható

bukás utánzasként terjedt egyik egyedről a másikra. Több tőkés réce (*Anas platyrhynchos*) mellett 1985. 06. 30-án a Csajton egy kendermagos réce (*Anas strepera*) fiókájának pusztulását is tapasztaltam. A szentesi Fertő halastaván 1990.06. 21-én észlelt megrendítő jelenség, 4 példány egy hetes tőkés réce fióka fulladása az osztrák vendégmadarászt a közös megfigyelő kirándulás azonnali abbahagyására készítette. Néhány esetben az anyamadár is elpusztult, máskor néhány fiatal túlélte az eseményt. Az élve maradt anyamadár hosszan kereste, hívta családját. A jelenséget a tóegységek közöttli gáttól 15-25 méternél távolabb tartózkodó családoknál nem észleltem. Az esemény megelőzéseként a költési időben végzett mozgó megfigyeléseknél bizonyos mérsékelt zaj keltésére a récecsaládok kiúszhatnak a veszélyes zónából.

Dr. Bod Péter

Széki lilék (*Charadrius alexandrinus*) területváltása fészkelésidőben

Széki lilék fészkelésblóglal vizsgálata 1988-ban indult meg a Dél-Alföldön. A terepvizsgálatok első három évének egyik legérdekesebb eredménye, hogy a széki lilék költésidőben nagy távolságokra - esetenként 170 km-re is elrepülnek. A dél-alföldi szikes élőhelymaradványokon költő széki lilék fészekrakás előtt távoli területeken figyelhető meg. Egy tojó első megfigyelése 1989-ben Szeged-Fertőn volt (04.08.), a második azonosítása Fülöpszéken történt ápr. 17-én (28,8 km), a harmadik előfordulása pedig Makraszéken április 27-én volt (22,3 km). Ugyanez a tojó fészket végül Isktelek mellett rakta (10,9 km), ahol május 20-án fogtuk be. Egyedülálló históriája van T123-nak, akit 1989. május 31-én a szegedi Fertőn fogtunk be és jelöltünk meg egyedli kombinációjú színes gyűrűvel. A tojót kettőnk (Ecsedi Z. és Szondi L.) rendszeresen megfigyelte 1990. március 14. és május 4. között a balmazújvárosi Nagyszíken. Habár T123 nagyszíki fészkelése nem bizonyított, elképzelhető, hogy a megfigyelés másfél hónapja alatt fészekaljra rakott. T123 következő megfigyelése 1990. június 20-án volt a Sándorfalvi réten, ahol egy fészeknél befogtuk (Székely T.). A fészekaljából 2 fióka kelt, ők azonban kéthetes korukban elpusztultak, és június 27. után a tojót nem figyeltük meg a Sándorfalvi réten. Július 1-én T123 legalább két ízben 170 km-re repült fészkelésidőben. A megfigyelések alatt T123 gyűrűkombinációját többször egyértelműen leolvastuk, így a tévedés lehetősége kicsl. Vajon miért mozognak ilyen távolságokra a széki lilék fészkelésidőben? A széki lilék élőhelyigénye speciális - kopár

növényzettel allg borított vakszik vagy tófenék - ahol rovartáplálék bőven van. A két tényező azonban ritkán jár együtt. A vizsgálat három évben hét területen költöttek széki lilék a Dél-Alföldön, egyik vagy másik évben. Csupán három helyen (Sándorfalvi rét, Makraszék, Szeged-Fertő) volt fészkelés mindhárom évben (és a balmazújvárosi Nagyszikén is).

Elsősorban benövényesedés miatt a széki liléknek tehát folyamatosan figyelniük kell a fészkelésre alkalmas helyeket - és ahol új élőhely kínálkozik azt gyorsan benépesíteni. Egy ilyen fészkelési stratégia azonban akkor hatásos, ha nagy területekről szerzik az élőhely-információt a lilék.

Ecsedi Zoltán - Szondi László - Dr. Székely Tamás

50 %-os fészkalj-károsodás a Karancs-hegységben és környékén 1988-ban

Az 1988-as évben 244 fészket találtam a Karancs-hegységben és környékén. Ebből 176-ot volt módomban ellenőrizni a kirepülés időtartamáig. Az összesítés után a következő szomorú tényt állapítottam meg: 176 fészekből 89-ben volt sikeres költés és 87 fészkalj károsodott meg. A kirepült fiókák 30 %-a odúlakó volt. A fészkalj károsodását elsősorban a szajkó fosztogatása idézte elő, ami ezen faj vészesen nagyarányú állománynövekedésének tudható be. Pl. az őszapó megtalált 12 fészke közül csupán egyben volt sikeres költés, a többit egy kivételével szajkó fosztotta ki. Az egyéb károsodást az ember, szőrmés ragadozók, sikló, gébics stb. okozta. (Szarka mindössze 3 pár, dolmányos varjú 1 pár költött a területen.) Az egyéb károsodásnál azért írtam az első helyre az embert, mert a gombázók és a csigázók érzékeny kárt okoztak a talajon, illetve az alacsonyan költő fajoknál. Az alábbiakban közölt felsorolásban a következő fajok fészkaljjal estek áldozatul:

Madárfaj neve:	kifosztott, ill. elhagyott fészkelnek osszszama
Karvaly (<i>Accipiter nisus</i>)	1
Macsskabagoly (<i>Strix aluco</i>)	1
Erdel fülesbagoly (<i>Asio otus</i>)	1
Szarka (<i>Pica pica</i>)	3
Balkáni gerle (<i>Streptopella decaocto</i>)	1
Feketerigó (<i>Turdus merula</i>)	12
Énekes rigó (<i>Turdus philomelos</i>)	7
Őszapó (<i>Aegithalos caudatus</i>)	11

Széncinege (<i>Parus malor</i>)	2
Töviszúró gébics (<i>Lanius collurio</i>)	13
Cigány csaláncsúcs (<i>Saxicola torquata</i>)	1
Citromsármány (<i>Emberiza citrinella</i>)	4
Csilpcsalp fűzike (<i>Phylloscopus collybita</i>)	9
Sisegő fűzike (<i>Phylloscopus sibilatrix</i>)	1
Szürke légykapó (<i>Muscicapa striata</i>)	1
Szürkébegy (<i>Prunella modularis</i>)	1
Barátka poszáta (<i>Sylvia atricapilla</i>)	2
Énekes nádiposzáta (<i>Acrocephalus palustris</i>)	1
Vörösbegy (<i>Erithacus rubecula</i>)	6
Erdi pinty (<i>Fringilla coelebs</i>)	1
Tengelic (<i>Carduelis carduelis</i>)	3
Zöldike (<i>Carduelis chloris</i>)	3
Kenderike (<i>Carduelis cannabina</i>)	2

Rozgonyi Sándor

Erdi fülesbagoly (*Asio otus*) fiókájának örökbeadása

1986 májusában Stift Imre solymász barátom arról értesített, hogy néhánynapos erdelfülesbagoly-flókat sikerült kimenteni egy varjúfészekből. A fészek egy használaton kívüli villanyoszlopra épült Pestimre határában (az oszlopokat kivágták). Kókán, az úgynevezett Malomárok partján tudtam egy lakott fülesbagoly-fészekről, amely egy idős nyárfán volt kb. 15 m magasan. Egy 2-3 hetes fiókat találtam a fészekben, meggyűrűzni azonban nem tudtam, mert amikor a közelébe értem, kimászott az egyik ágra. Pestimréről elhoztam az elárvult fiókat, 4 napig élvezte vendégszeretetünket, ezalatt friss hússal és kevés vitaminkoncentrátummal etettük, napi három alkalommal. Reggel már 5 órakor hangos "csicsergéssel" követelte fejadagját. A negyedik napon meggyűrűztem és Klement Zoltán tagtársam segítségével becsempésztem a fészekbe. Az örökbefogadás sikerrel járt, a "testvérek" június elején szerencsésen kirepültek.

Kertész László

Ökológia

Tengeri madarak pusztulása olajszennyeződés hatására

Az utóbbi évek tankhajó-katasztrófái, valamint legutóbb a Perzsa-öbölben bekövetkezett nagyarányú olajszennyeződés hatalmas pusztulást okozott a tengerek élővilágában. A szenvedő alanyok közé tartoznak a madarak is, mivel sok faj élete a tengerekhez kötődik.

A Perzsa-öbölben levő kuvalti olajkutakból származó olajfolt hatásai jelenleg még nem ismertek elég mélyen, de az elmúlt évek egyik legnagyobb katasztrófájának számító "Exxon Valdez" tankhajó esetére már elég rálátás van, legalábbis a rövidtávú hatások elemzéséhez. A következőkben két cikk alapján (Platt, J.F., Lensink, C.J., Butler, W., Kendziorek, M. and Nysewander, D.R. 1990. Immediate impact of the "Exxon Valdez" oil spill on marine birds. - *The Auk* 107: 387-397; Ehrenfeld, D. 1990. The lessons of Valdez. - *Conservation Biology* 4: 1-2) megpróbálom ismertetni a hatalmas olajszennyeződés hatását, különös tekintettel a madarakra.

Alaszka déli részénél található az Alaszka-öböl, benne a Kenai- és az Alaszka-félszigetek, valamint a Kodiak-szigetek. Itt van Észak-Amerika egyik legnagyobb (sok millió pár) tengerimadár-költőállománya (sirályhojszák, viharmadarak, kormoránok, csüllők, alkák, lundák), de jelentős az átvonuló (rövidfarkú vészmadár, kormos vészmadár), és a telelők (búvárok, vöcsök, tengeri récék, alkák) mennyisége is.

1989 március 24-én a kőolajjal teli "Exxon Valdez" tankhajó zátonyra futott a térségben, és 260 000 hordó nyersolaj ömlött a tengerbe. A tengeráramlatok és a szél az olajfoltot mintegy 30 000 km²-en terítették szét.

A tengerbe került olaj madarakra gyakorolt közvetlen hatása: a tollak elveszítik szigetelő képességüket és az olaj a szervezetbe jutva mérgező. A közvetett hatások felmérhetetlenül szerteágazóak, melyek a totális élőhely-módosításon keresztül hatnak. Ilyen például a költőhelyek "beolajozódása" vagy a táplálékforrás elzárása. Augusztus elejéig 30 000 elpusztult beolajozódott madártetemet találtak, valamint 1888 élő, bár szennyezett madarat. Ez utóbbiak közül a gyógyító kezelések ellenére 1091 elpusztult. A teljes veszteség becslésére kísérleteket végeztek. Ezek alapján a tengeren elpusztult madártetemek mindössze 10-30 %-a ért partot, a többi másfelé sodródott, elmerült, megközelíthetetlen partszakaszon vetette ki a víz, vagy egyszerűen a fekete parton a fekete

madártetem elkerülte a figyelmüket, így számoíva a teljes pusztulás 100 000-300 000 madárra tehető.

Ez a hatalmas katasztrófa jelentősen megtizedelte az Alaszkai-öböl madárvilágát. Jelenleg 20-70 évre becsülik azt az időt, ami ahhoz szükséges, hogy a madárpopulációk kiheverjék a csapást. Szomorú tapasztalatokkal szolgált az eset a különböző szervezetek kooperációjá tekintetében is. Több mint tizennyolc kormányhivatal tevékenykedett a katasztrófa helyszínén, gyakoriak voltak a jogköri viták, nézeteltérések és a fejletlenség. A pereskedés miatt sok volt a titkolódzás, manipulálás. A káoszt jelzi, hogy például egy gyakori fókafaj 5 egyedét gyógykezelték, majd szabadon engedték. De a gyógyítás alatt valószínűleg megfertőződtek, mert kleresztésük után több ezer fóka pusztult el a fertőzés miatt. Az együttműködés hiányát mutatja, hogy a biológusok megkérdezése nélkül döntöttek 200 tengeri vidra gyógykezeléséről, ami mintegy 8 millió (!) dollárba került. Szerencsére ez hasznos és szükséges lépés volt. Mivel a tanulmányok 1990-ben befejeződtek, a közvetett hatások jó része (például az olajat evett, de azt túlélők sorsa; fészkelőhelypusztulások stb.) még nem jelentkezett, így nem szerepelt a tanulmányokban.

Báldi András

Műutak mentén elpusztult madarak

Az utak járműforgalmának megnövekedésével országszerte arányosan nőtt az ütközéstől megsérült, ill. elpusztult madarak száma. Megfigyelőútjaim során (Tura-Vácszentlászló-Zsámbok-Dány-Isaszeg-Kóka-Tóalmás-Szentmártonkáta-Táplószecső-Sülysáp-Uri-Mende-Gyömrő-Üllő-Ócsa-Alsónémedi) a talált tetemeket megvizsgáltam. Amennyire lehetséges volt, igyekeztem a madár fajtát és korát meghatározni.

A pusztulás főbb okai:

1. A felmelegedett úttest mentén nagy a rovarmozgás
2. Aratás után rengeteg termény leszóródik a szállítójárművekről.
3. Eső után néhol kisebb tócsák keletkeznek az utak mellett és ezt felkeresik a madarak inni, fürödni.
4. A madár életkora (túlnyomórészt fiatal, tapasztalatlan madarak esnek áldozatul).

	1986	1987	1988	
Egerészölyv (But. but.)	1. pd.	-	-	Ház
Örvösgalamb (Col. pal.)	-	-	1. pd.	Méz
Balkáni gerle (Str. dec.)	-	1. pd.	1. pd.	Citr
Vadgerle (Str. tur.)	1. pd.	1. pd.	-	Ege
Macskabagoly (Str alu.)	1. pd.	-	-	Don
Lappantyú (Cap. eur.)	-	1. pd.	1. pd.	pod
Gyurgyalag (Mer. apl.)	1. pd.	1. pd.	1. pd.	terü
Búbos pacslirta (Gal. cri.)	-	-	1. pd.	meg
Füstifecske (Hir. rus.)	1. pd.	3. pd.	1. pd.	
Molnárfecske (Del. urb.)	2. pd.	2. pd.	-	(Ed)
Sárgarigó (Ori. ori.)	-	1. pd.	1. pd.	(Oy)
Vetési varjú (Cor. fru.)	1. pd.	-	-	s ka
Szarka (Pic. pic.)	1. pd.	-	-	öss
Szénclinege (Pr. mal.)	2. pd.	-	-	köf
Fekete rigó (Tur. mer.)	1. pd.	-	-	zsá
Cigány csaláncsúcs (Sax. tor.)	1. pd.	-	1. pd.	
Rozsdás csaláncsúcs (Sax. rub.)-	-	-	1. pd.	A
Fülemüle (Lus. meg.)	-	-	1. pd.	
Barátposzáta (Syl. atr.)	1. pd.	-	-	Méz
Szürke légykapó (Mus. str.)	1. pd.	-	-	Föld
Barázdabillegető (Mot. alb.)	2. pd.	1. pd.	1. pd.	Erd
Kis őrgébics (Lan. min.)	-	1. pd.	-	Bo
Tövisszúró gébics (Lan. col.)	2. pd.	2. pd.	4. pd.	
Seregély (Stu. vul.)	1. pd.	1. pd.	3. pd.	Nag
Házi veréb (Pas. dom.)	6. pd.	3. pd.	1. pd.	
Mezei veréb (Pas. mon.)	9. pd.	44. pd.	33. pd.	Méz
Zöldike (Car. chl.)	1. pd.	2. pd.	1. pd.	Töl
Tengelic (Car. car.)	3. pd.	2. pd.	1. pd.	
Csíz (Car. spl.)	-	2. pd.	-	
Erdei pinty (Fri. coe.)	1. pd.	1. pd.	-	
Citromsármány (Emb. cit.)	1. pd.	1. pd.	-	

Kertész László

Adatok három madárfaj téli táplálkozásához Dombóvár környékén

Karvaly (Accipiter nisus) 1988-89. XII.-IV.

Zsákmányállatok a megfigyelt zsákmányolások során:

Fenyőrigó (Turdus pilaris)	2 pd.
Énekes rigó (Turdus philomelos)	1 pd.
Seregély (Sturnus vulgaris)	2 pd.

Házi veréb (*Passer domesticus*) 3 pld.
 Mezei veréb (*Passer montanus*) 1 pld.
 Citromsármány (*Emberiza citrinella*) 1 pld.

Egerészölyv (*Buteo buteo*)

Dombóvár-Kaposvölgyben 1989.XI-XII. hóban egy 15 hektáros pocokgradációval sújtott kaszálón nagy számban jelentkeztek. A terület nagyfokú kismélys-fertőzöttségére utal, hogy XII. 4-én a megfigyelt 18 egerészölyv mellett még 4 nagykovácsag

(*Egretta alba*), 2 szürkegém (*Ardea cinerea*) és 2 kékes rétihéja (*Circus cyaneus*) is táplálkozott itt. Az ölyvek rendszeresen pihentek a kaszálón álló 8-10 nyárfán. A fák alól 3 nap során (XII. 14., 21., 23.) összesen 56 köpetet, ezenkívül törmeléket gyűjtöttem. Az 56 ép köpetben 44 zsákmányállat volt, ez 0,78 pld./köpet. További 9 zsákmányállatot tartalmazott a törmelék.

A zsákmányállatok faj szerinti megoszlása:

Mezei pocok (<i>M.arvalls</i>)	47	88.67 %
Földi pocok (<i>P.subterraneus</i>)	4	7.55 %
Erdel egér (<i>Apodemus</i> sp.)	1	1.89 %
Bogár (<i>Coleoptera</i> sp.)	1	1.89 %

Nagy őrgébics (*Lanius excubitor*) 1989. XII.

Mezei pocok (<i>M.arvalls</i>)	2 pld.
Törpeegér (<i>M.minutus</i>)	1 pld.

Király Gergely

Barna rétihéja (*Circus aeruginosus*) szokatlan zsákmánya

1990.VII.17-én a délelőtti órákban madarászni indultam a felsőnyéki MGT SZ két halastavára. A második halastó nádasa felett egy barna, hím rétihéja keringett. A nádas szélében egy őzgidra állt. A ragadozó szitálni kezdett felette, mire a gidra meglapult. A barna rétihéja elrepült, de kis idő múlva visszatért és lecsapott az őzre. Karmalval megragadta az őz nyakát és a csőrrel tépni kezdte. Az őzgidra rögtön összerogyott. A madár megpróbálta felemelni zsákmányát, de csak 5-6 métert sikerült vonszolnia és a nádasba ejtette.

Onuczán József

Házi rozsdafarkú (*Phoenicurus ochruros*) késői fiókanevelése

Szombathelyen a városi fedett uszoda ny-I oldalán 1990. szeptember 27-én fiókáknak táplálékot hordó tojót figyeltem meg. A fészek 8-9 m magasan, az épület üvegfala és a homlokzat külső faborítása között egy üregben épült. A fiókák kirepülés előtt álltak.

Ambrus Béla

Áttelelő házi rozsdafarkú (*Phoenicurus ochruros*)

Martonvásári kertünkben 1991. január 5-én, február 15-én és február 19-én házi rozsdafarkú hím példányát észleltem - nyilván ugyanezt a példányt. Az udvarban egy kis komposzttelep van, elsősorban azon és mellette mozgott, de bejárta az egész kertet. Egészséges, friss, erős madárnak látszott.

Dr. Sóvágó Mihály

Héja (*Accipiter gentilis*) halzsákmányolása

1990. október 27-én a Hortobágyi-halastó (HNP) III-as taván végeztünk megfigyeléseket. A tó lecsapolás alatt állt, vízmentes részek még csak a széleken, illetve a kiemelkedőbb részekben alakultak ki. A héja (ad. pd.) megjelenésekor az itt tartózkodó madarak (ludak, récék, lilmikolák) csapatal felrepültek, de az nem közéjük, hanem a kb. 30 cm mély vízbe vágott be. Ott kb. 5 percig időzött, közben néhányszor sikertelenül próbált kirepülni. Végül egy kb. 20 cm-es hallal emelkedett ki, amit nagy erőfeszítések árán a közel gátra vitt.

Tar Attila-Zöld Barna

Kis őrgébics (*Lanius minor*) megfigyelései

1988-ban a Kapos-völgyben 2 pár fészkelése bizonyosodott be. Az első VI. 27-én került elő a településtől 50 m-re levő nyárfákon, mintegy 10 m magasan. A fészek környékén 2 öreg és 3 fiatal példányt láttam. A másik párt VII.19-én láttam ettől a helytől 1,5 km-re, rövidfüves legelőn, néhány fű- és nyárfával, valamint kevés bokorral. A madarak 4 fiatal etettek, amelyek egy galagonyabokor ágain ültek. Lehetőség nyílt táplálékuk megvizsgálására, maradványokat gyűjtöttem kiálló ágak alól. Ennek eredménye: áprilszi cserebogár (*Rhizotrogus aequinectialis*) 1 db közönséges dögbogár (*Silphus obscura*) 4 db közönséges fülbemászó (*Forficula auricularia*) 10 db

árpabogár (*Lema melanopus*) 2 db futrinka (*Carabidae*) 1 db pocok (*Microtus* sp.) 1 db érdekes módon 1 tonnacsiga (*Chondrula tridens*) is volt a törmelék közt.

Király Gergely Botond

Megfigyelés kabasólyom (*Falco subbuteo*) denevérzsákmányolásáról

1989. szeptember 9-én denevérmegfigyelést végeztem a Zala folyó torkolatánál lévő Idős nyárfáknál. Miután a denevérek kirepültek, éles csikkantást hallottam, a denevérek jellegzetes riasztóhangját. Ekkor vettem észre a köztük vágó kabasólymot az erős holdfényben. A sólyom még többször próbálkozott, kb. 15 percen keresztül tudtam követni, majd ezután eltűnt. A következő hétvégén megegyeszer találkoztam vele, amint sötétedés előtt elfoglalta leshelyét az egyik nyárfa csúcsán, vadászatát azonban már nem sikerült megfigyelnem.

Fehér Csaba

Adatok a kis poszáta (*Sylvia curruca*) költéséhez

Dombóváron és peremterületeln tíz éve végzünk faunisztikai megfigyeléseket. A kis poszáta költését 1983 óta minden évben sikerült bizonyítani. Fészkét 1989-ben szokatlan helyen és magasságban találtuk, az egyikünk első emeleti erkélyére felfuttatott gyepűrőzsában. Az épület déli, szélvédett oldalán, a talajtól 246 cm magasságban épült.

A laza szerkezetű fészek április 22-től készült a környezetében lévő fűszálakból, gyökerekből és száraz növényi részekből. A madár revírje rendszeresen nyírt füves (parkszerű) terület, két nyárfa, egy-egy fűzfa, szilvafa és orgona található rajta. A faj számára ideálisnak nem mondható biotóp. A tojások lerakásának ideje: április 28-29-30., május 1-2. Az ötödik tojás lerakása után kezdődött a költés. A fiókák május 16-án keltek ki, május 21-én tokosak voltak és 28-án kirepültek. Kikelésükig a hím gyakran énekelt, később mindkét szülő csak csettegő hangot adott. A fiókák eleséget kérő hangját nyitott ajtónál a szobában is jól hallottuk. A fiókákat etető szülők mindig ugyanarról az oldalról közelítették meg és ellenkező oldalon hagyták el a fészket. Az ürüléket állandóan elhordták, majd kis távolságra a fészekről elejtették. A tápláléku szolgáló rovarokat a vadrózsáról és a közelben lévő fákról hordták. Az etetés gyakoriságát május 23-án délután 16-17 óra között figyeltem (H.B.). A szülők 35 alkalommal - egy hatperces időszakot kivéve - folyamatosan etettek. A két szülő érkezése között eltelt idő többnyire egy percen belül maradt. A

házban lakók rendszeresen mozogtak az erkélyen (pl. ruhateregetés), ez a költést nem zavarta, 1989-ben újabb költés nem volt.

1990-ben az előző fészektől 40 cm-re újra költött a kis poszáta. A fészekaljban ismét öt tojás volt, sajnos egyenlőre ismeretlen ok miatt a hétnapos flókák eltűntek és a fészek megsemmisült. Pótköltés nem volt.

Horváth Balázs-Nagy Sándor

Kései költések Karancslapujtón és környékén az 1989-90-es években

1989. július 7. Tövisszúró géblcs (*Lanius collurio*): 1 tojáson ülő tojó, főút mellett, kökénybokorban.
- Július 17. Vörösbegy (*Erlithacus rubecula*): 3+1 kakukktojáson kotló madár, Idős tölgyes árokpart fagyaltövénél.
- Július 19. Rozsdás csaláncsúcs (*Saxicola rubetra*): 3 tollasodó flóka + 1 záptojás. Búzatábla közepén, megműveletlenül maradt gázos domboldalon, fekete üröm és orvosi somkóró között, fűben.
- Július 22. Erdel pinty (*Fringilla coelebs*): 3 frissen kelt flóka, telepített erdel fenyves szélén, erdel fenyőn, 2,8 m magasan.
- Július 31. Csicsörke (*Serinus serinus*): kotlómadár, parkban álló Idős vadgesztenyefán, törzs mellett, ág tövében, kb. 5 m magasan.
- augusztus 16. Házi rozsdafarkú (*Phoenicurus ochruros*): 3 tollas flóka, Istállóban, füstifecske-fészekben.
- szeptember 16. Kék galamb (*Columba oenas*): 2 tollas flóka, Idős bükkösben, kikorhadt ág helyén keletkezett üregben, 2,5 m magasan.
1990. május 28. Őszapó (*Aegithalos caudatus*): tojásokon kotló madár, földút mellett, Idős csigolyafűz lehajló ágaira felkúszott iszalagindák között, 0,9 m magasan.
- Június 16. Fehér gólya (*Ciconia ciconia*): fészket építő pár, villanyoszlopon. A fészket befejezték, de költés nem volt. (Községünkben legalább 20 éve nem fészkel gólya.)
- augusztus 13. Kenderike (*Carduelis cannabina*): 4 tojáson kotló madár, családiház falára felfuttatott szőlőtőkén, 2,5 m magasan. Előző fészke ettől 5 m-re volt, de az félrebillent és a tojások a földre estek. Az új fészkekhez a régi anyagát használták fel.

- augusztus 20. Zöldike: (*Carduelis chloris*) 3 tollas fióka sárgabarackfán 4 m magasan, családlház udvarán. Előző fészket, amelyben sikeres volt a költés, újra bélelte és használta.
- szeptember 21. Molnárfecske (*Dellchon urbica*): tollas fiókák két fészekben is, családlház falán, eresz alatt, 4 m magasan. Két hét múlva a ház falát kőporozták, így már lakatlan fecskéfészkeket leszedték. Az általam megfigyelt két fészekben viszont 4-4 elpusztult fióka volt.

Rozgonyi Sándor

Katángkórón fennakadt tövisszúró gébics (*Lanius collurio*)

1990. 07. 21-én Sajóbabonyban a tövisszúrógébcis-gyűűzőtábor ideje alatt egy érdekes esetet sikerült megfigyelni. A hétórás ellenőrzésen egy mezel katángkórón (*Cichorium intybus*) idegesen verdeső fiatal gébicsre lettünk figyelmesek, amely a legnagyobb erőlködéssel sem tudott elrepülni a növényről. A madárhoz érve láttuk, hogy az egyik hátulsó karma tövig belemélyedt a növény szárába. Ez valószínűleg úgy történt, hogy amikor a madár leszállt a növényre, az meghajlott a súlya alatt, mire a gébics belemélyesztette karmát a katáng szárába, amiből később csak a mi segítségünkkel sikerült kiszabadulnia.

Vizslán T.-Kőszegi N.-Zombor B.

FAUNISZTIKA

A kanadai lúd (*Branta canadensis*) első megfigyelése Magyarországon

1990. 10. 22-én délután Fertőújlakon, a Fertő partján létrehozott "élőhely-rekonstrukció" egyik taván kanadai ludat figyeltem meg. A madarat egy volt katonai magasfigyelőből 60-szoros nagyítású állványos távcsővel vettem észre; tőlem kb. 700 m-re, a tó szél részén, fejét a magas növényzetből kinyújtva állt, így valójában csak fekete nyakát és jellegzetes mintázatú fejét láttam. A kb. 5000 nyári lúd között rövidesen szem elől tévesztettem, s már sem aznap, sem másnap - amikor az adatot hitelesítendő Pellinger Attilával és a Verein Jordsand négy tagjával kimentünk a területre - nem sikerült megtalálni.

Sajnos egy ilyen megfigyelés alapján nem dönthető el, hogy a madár Észak-Amerikából vagy a skandinávial elvadult populációból vagy - ami a legvalószínűbb - valamelyik közeli állatkertből vagy parkból származik-e.

Dr. Hadarics Tibor

Kanadai lúd megfigyelése a Soproni-hegységben

1991. 05. 08-án a déli órákban a Soproni-hegységben, a Fehér-úti tavon egy kanadai ludat láttam. A vízen úszó madarat kb. 80 m-ről 10x50-es kézi távcsővel figyeltem. Két óra múlva visszamentem a tóhoz, de a madár már nem volt ott. Mivel a terület - egy fenyvesekkel körülvett kb. 2 ha-os felduzzasztott tavacska - nem "tipikus" vadlibaélőhely, szinte biztosra veszem, hogy ez a lúd valamelyik közeli állatkertből, parkból vagy tenyésztőtől származhat.

Mogyorósi Sándor

(A Nomenclatural Állandó Bizottság megjegyzése: a kanadai lúd (mint általában a récefélék) kedvelt díszmadár, és sokfelé tartják félvadon privát gyűjteményekben is. Ezért a kóborló példányok - mint azt mindkét megfigyelő említi is - legnagyobb valószínűséggel ilyen tenyészetekből származhatnak. Ettől függetlenül egyik adat sem elfogadható, hiszen egyetlen megfigyelő látta csak a madarakat, fénykép nem készült, így ezek az adatok Névjegyzékbe sem kerülhetnek bele. A későbbiek folytán szakítani kívánunk azzal a gyakorlattal, hogy az ilyen, megbízható megfigyelő által látott, de nem hitelesíthető adatokat a Tájékoztatóban lehozzuk, mert ezzel csak zavart okozunk az előfordulási adatok esetleges későbbi

kiértékelésénél. Továbbra is kérjük az összes, ritka vagy új fajokra vonatkozó megfigyelést részletes leírással együtt beküldeni a Bizottság bármely tagjának.)

Kis kárókatona (*Phalacrocorax pygmaeus*) - költése gémtelepén

1991-ben a Hortobágyi Halastó 6-os taván, egy fűzfás nádszigeten nagykócsagok, kiskócsagok és bakcsók vegyes telepe alakult ki. Az utóbbi két faj is új fészkelőnek számít halastavi viszonyok között, de jóval nagyobb meglepetés volt a hozzájuk szegődő 2 pár kis kárókatona. Már a megjelenésüket követő fészkekrakási időszakban egymástól függetlenül többen is észlelték őket. Költési időszakban viszonylag keveset mozogtak, többnyire valamelyik fűzfán üdögélt és őrködött egyik-másik egyed, vagy olykor körberöpülték a szigetet. A megfigyelések érdekességének számított, hogy a tőrendszeren táplálkozó, tiszta telepekről ide látogató nagy kárókatónak (*Phalacrocorax carbo*) csapatosan megütköztek a gémtelep fált, így aztán együtt, egyszerre, sokszor ugyanazon az ágon szemléltethetők és fotózhattuk őket. Soha nem veszekedtek, de békességben megfértek a felnövekedő és a fákon sokat mászkáló bakcsó- és kiskócsag-flókákkal is. Táplálkoznak nem a nyílt vízre, hanem a nádszegélyek, nagyobb nádszigetek gyéribb foltjaira jártak. Flókákat először júliusban láttam repülni, max. 5 példányt egyszerre. (1988-ban a Kunkápolnási-mocsár nagy nádl gémtelepén július-július hónapban rendszeresen ki-beszállt 2-3 példány, így elképzelhetőnek tartom, hogy már akkor is költöttek gémtelepén.)

Dr. Kovács Gábor

Az ezüstsirály (*Larus argentatus*) újabb fészkelése Magyarországon

A Fertőn korábban is egész évben megfigyelhetők voltak öreg és fiatal ezüstsirályok, de fészkelésre utaló megfigyelés nem történt, bár 1990.05.18-án a Csárda-csatorna környékén két "gyanúsán" viselkedő öreg madarat láttunk alacsonyán egy hely felett körözni. 1991.03.23-án ezüstsirályok párzását figyeltük meg, majd 04.13-án Fertőszéplak községhatárában, az ún. Papréteki-tó szigetén egy fészken ülő példányt láttunk. Párja a közelben álldogált. A fészkek nem a közeli mintegy 2400 párból álló dankasirálytelepen volt - ahol egyébként szarcsirályok és kuszvágó csérek is költenek -, hanem egy másik mesterséges szikes tó ritka, vegyes gyomtársulással borított szigetének a közepén, a víztől kb. 20 m-re. A

szigeten más slrályok és csérek nem költöttek, gullpánok viszont igen. 04. 30-i ellenőrzésünk során a madár még kotlott (ugyanakkor még 2 ad. és 2 Imm. pd.-t is megfigyeltünk). 05. 14-én már 3 fiókát láttunk a fészken ülő madár mellett, ill. alatt. 06.21-re a 3 fiatal madár anyányulva fejlődött, s már repülni is tudtak. Megfigyelésünket egy kb. 150 m-re lévő megfigyelőtoronyból 60-szoros nagyítású állványos távcsővel végeztük. A fészket nem néztük meg közvetlen közről, hogy elkerüljük a fokozottan védett területen fészkelő gullpánok zavarását. A költési szezonban feltűnően sok - 60-70 pd. - vihar-slrály is tartózkodott a területen, megítélésünk szerint a közeljövőben e faj fészkelése is várható.

Dr. Hadarics Tibor-Mogyorósi Sándor-Pellinger Attila

Gatyáskuvik (*Aegolius funereus*) Ócsán

Az ócsai gyűrűzőtáborban 1990. november 18-án függőnyhálóval fogtunk egy adult hím példányt. Nagyon rossz fizikai állapotban volt, ezért feljavítása után csak december 15-én engedték szabadon a befogás helyén. A közel négy hét alatt Simon László tagtársunk gondozta. Rovartáplálékot nem fogadott el, csak kisemlőst és madarat evett.

Érdekes, hogy bár a kóborlás elsősorban a fiatalokra jellemző, a fogott madár öreg példány volt. A gatyáskuvikról több bizonyító fotó készült.

Dr. Csörgő Tibor-Simon László

Törpe sármány (*Emberiza pusilla*) megfigyelése a Hortobágyon

1990.október 22-én a Kunkápolnásl-mocsár (HNP) északi részén végeztem megfigyeléseket. A viharos északkeleti szélben a madarak alig mozogtak, a mocsár melletti rétek, kaszálók teljesen kihaltak látszottak. A Nagy-Darvas fenék melletti gáton haladva egy igen apró termetű barna madarat vettem észre, mely a régi keréknyomban szedegetett. Közeledésemkor nem repült el, mint a nádli sármány és nem is surrant a fű közé, ahogy a sarkantyús sármány szokott, hanem 5-6 m távolságról futva (néha ugrálva) előrehaladt és folytatta a szedegetést. A keréknyomokban és szélükön a sókedvelő növények közül a bajuszpázsit (*Crzpsis aculeata*), a bajuszfű (*Heleochoia* sp.) és a sziki sóballa (*Suaeda maritima*) termését ette. Többször is megközelítettem anélkül, hogy elrepült volna. Mivel a közelben, a mocsár szélén nádli sármányok is

tartózkodtak (tojó és juv. pd-ok egyaránt) alkalmam volt összehasonlítani a talajon tartózkodó apró madarat velük. A nagyság, mintázat (főleg a fej mintázata) alapján törpe sármánynak határoztam meg. Jól látszott a világos szemsávja, szemgyűrűje, arcának vörösesbarna színezete. Ez utóbbit a közelben megfigyeltem 7 nádl sármány egyikén sem láttam.

Két nap múlva ugyanitt járva már nem találtam meg.

Dr. Kovács Gábor

Fenyőrigó (*Turdus pilaris*) költése Budapest határában

1991. május elsején a Budapest XVII. kerületi Gyolcs-rét környékén végeztem megfigyeléseket. Eközben fészekanyagot szállító fenyőrigópárra lettem figyelmes. A madarak mozgását követve rövidesen megtaláltam az épülő fészket, amely egy akácfasorban kb. 5,5 m magasan, villás törzselágazású fán helyezkedett el. Tíz nap múltával visszatértem a helyszínre és a fasor, valamint a környék alaposabb átkutatása után is csak a fenti pár fészkelését állapítottam meg. A költés sikeres volt, az öt fiókát május 28-án gyűrűzte meg Zsoldos Árpád tagtársunk. Legközelebb június 11-én jártam a fészkelőhelyen, a fiatalok ekkorra már kirepültek. A fészek közelében tartózkodva vártak eleséget hordó szüleikre, melyek a táplálékot a fasor közelében levő területekről (elszórt fákkal kísért csatornapart, lucernás, nedves sásrét, rekettyés) gyűjtötték.

Fürl András

Kék galambok (*Columba oenas*) telelése Cserebökényben

Az utóbbi három nyelre télen (88/89, 89/90, 90/91) felfigyeltem a Szentés-Cserebökényben csapatosan telelő kék galambokra. Legkorábban 1990. 10. 14-én (7 példány), legkésőbb 1989. 03. 08-án (4 példány) találkoztam velük. A legnagyobb példányszám 1989.dec.-1990. január között kéreken 280, ezt megelőzőleg 180, 1990/1991 telén 130 volt. A galambok a cserebökényi puszta szántókkal, őszi vetésekkel határos területein tartózkodnak. Napközben magas nyárfákon üldögélnek vagy az őszi vetésben táplálkoznak, éjszakázni szintén csapatosan a mezővédő erdősávok sűrűbb részére szállnak be. Zavarásra nagyon érzékenyek, messziről kelnek, vadul menekülnek. Fenti nappalozó, táplálkozó és éjszakázó területeikhez tarósan ragaszkodnak. Tépésnek tanúsága szerint többször szerepeltek ragadozómadarak zsákmányaként.

Partifecske- (*Riparia riparia*) telep Szentlászlópusztán

A Ráckeresztúr község Igazgatási határába tartozó Szentlászlópusztán, közvetlenül a kísérleti gazdaság lakótelepe mellett van egy patkó alakú régi agyagbánya, amelynek középső függőleges főfala legfeljebb 280 cm magas.

1989. VII. 22-én ebben a falban 64 ép és 10 megrongált, partifecskék által vájt fészkelőüreget találtam. A fecskék még be- és kijártak. 30 körözött a telep felett és a mintegy háromszáz méterre levő víztárolónál még 200 tartózkodott. Bizonyos, hogy a telep ennek az évnak a tavaszán alakult ki, mert ezt megelőzően 1988-ban jártam erre fészkelési időben, de egyetlen partifecskét sem észleltem. Az 1989. VIII. 6-i ellenőrzésnél a be- és kiszálló, etető madarak számából arra lehetett következtetni, hogy még 8-10 család van bent a fészkekben. Több üregnek a torkolatáig előjött egy, sőt néhol két kis fecske is, etetésük ott történt.

Az agyag kitermelése ősszel és kora tavasszal folytatódott, mert 1990. IV. 29-én csak 22 üreget olvastam meg. Május 12-én azonban már 366 volt az üregek száma, ezeknél összesen 191 partifecske tartózkodott.

V. 26-án változatlan számú üregnél 100-120 madár volt jelen, VI. 1-én csak 60.

Június 20-án a telep déli szélén vájt 30 üreget lebányászva találtam, de 300-nál több üreg még mindig ép volt; összesen 170 partifecske mutatkozott.

Vandál fészekfosztogatók kb. 10 üreg bejáratát tágították ki. VII. 14-i szemleutamon megállapítottam, hogy újabb gépi kitermelés történt, a délkeleti oldalon. Már csak 250 volt az üregek száma. Két héttel később, VII. 28-án sajnálattal tapasztaltam, hogy a főfalban is végeztek markológépes kitermelést és már csak kb. 180 üreget lehetett megolvasni. Mintegy 50 partifecske járt még be az üregekbe. A megfigyelt fecskék számából ítélve nem lehetett valamennyi üreg teljesen kiépítve és a költő párok száma a zavarás előtt sem haladhatta meg a 100-120-at.

Dr. Sóvágó Mihály

Figyeljünk a kései vonulókra!

Azt szoktuk mondani, hogy a tavaszi madárvonulás május első napjaiban fejeződik be, akkor, amikor már a sereghajtók, a sárgarigó,

a tövisszúró gébics, a karvalyposzáta, a gyurgyalag és a többiek is megérkeztek. Ez nagy általánosságban természetesen így is van, de mindig akadnak érdekes kivételek is, amelyekre érdemes odafigyelni. Régóta ismert például, hogy a kis kócsag hazai fészkelőállománya tavasszal két hullámban érkezik, az első példányok március végén, április elején bukkannak fel, majd őket követik április és május fordulóján az újabb csoportok. Elhúzódik a tavaszi vonulás több énekesmadárfajnál is. A sísegő fűzike például "papíron" április végén, május elején már a költőhelyeken van, fészkelni kezd, és az állomány jelentős része valóban köti is magát ehhez az időszakhoz. Más részüknek azonban úgy tűnik nem olyan sürgős a dolog, és egészen május végéig láthatunk vonuló példányokat. Ezt néhány, 1991 tavaszán a fővárosban gyűjtött adattal szeretném szemléltetni:

Gellérthegy	május 4.	1 éneklő pd.
Gellérthegy	május 10.	2 éneklő pd.
Gellérthegy	május 21.	1 éneklő pd.+ 2 pd.
Gellérthegy	május 22.	1 éneklő pd. (Schmidt A.)
Gellérthegy	május 27.	1 éneklő pd.
Svábhegy, Költő u.21. (park)	május 22.	1 éneklő pd.
Farkasréti temető	május 15.	1 éneklő pd.
Óbudal Hajógyársziget	május 18.	1 pd.

Az elhúzódo tavaszi vonulás klasszikus példáját nyújtja a geze, amely csak későn, többnyire június első felében kezd fészkelni. Az énekelve vonuló hímekeket többnyire csak május 10. után észleljük, de vonuló példányokkal egészen június elejéig találkozhatunk. Néhány példa 1991-ből:

Bp. Múzeum-kert	május 20.	1 éneklő pd.
Bp. Múzeum-kert	június 3-5.	1-1 éneklő pd. (valószínűleg ugyanaz)
Bp. Gellérthegy	május 21-22.	1-1 éneklő pd. (valószínűleg ugyanaz)

Az említett területeken 1991-ben egyik faj sem fészkelte. Érdekes volt a légykapók mozgása 1991 tavaszán a budapesti Gellérthegyen. Az áprilisban megfigyelt vonuló példányok után május 10-én, 16-án és 21-én egyesével 3-3 szürke légykapót láttam a hegy felső részén lévő sétányok közelében, melyek később eltűntek. A hegy alján, a Gellért Szállóval szembeni játszótér közelében fészkelő pár ebben az időszakban már ugyancsak a költőhelyen tartózkodott.

Ugyancsak az áprilisi vonulást követően jelent meg május 21-én két kormos (örvös) légykapó tojó, melyeket másnap már hlába kerestem azon a környéken.

Cserregő nádposztátát hallottam énekelni a Gellérthegyen 1984. 05. 25-én, egy ugyancsak éneklő példányt 1991. 05. 26-án a pillscsabal kőfejtők közelében figyeltem meg. Mindkét madár sűrű bokrokban bujkált, a gellérthegyi példány másnap hajnalra eltűnt. Egy foltos nádposztáta énekel 1985. 05. 04-én kora reggel ugyancsak a Gellérthegyen; a következő napon már hlába kerestem. A fitlitz fűzike sem fészkel a Margitszigeten, ennek ellenére 1991.06.18-án éneklő példányt hallottunk Dr. Ország Mihály barátommal. Érdekes, hogy az egymást a fitlitzre jellemző, szabályos időközönként követő strófák mindegyikében megjelent a csillipsalp-fűzike énekéből átvett részlet is.

Az ilyen és hasonló, az általános gyakorlattól eltérő vonulási adatok önmagukban is érdekesek, de különösen hasznos lehet, ha az ország egész területéről gyűjtjük őket. Az ilyen jellegű munka természetesen feltételezi egy-egy terület rendszeres bejárását, ellenőrzését, amikor a látszólag jelentéktelen élőhelyeken is érdekes megfigyeléseket végezhetünk. A naplóból klírt adatokat küldjük meg egyesületünk Adatbankja részére (Kiskunsági Madárvárta, Fülöpháza 6042).

Schmidt Egon

Néhány érdekesebb madárfaj megfigyelése Hódmezővásárhely környékén

1989. 12. 03-án a Barci-rét (Mártélyi Tájvédelmi Körzet) felett egy vándorsólyom (*Falco peregrinus*) többször vágott 3 pd. kékes rétléhjára (*Circus cyaneus*). Végül a rétléhják vették üldözőbe a kellemetlenkedő sólymot, amely azután felült egy nyárfára. Megközelítve 25-30 m-ről fiatal madárnak határoztam meg. 1989. 12. 10-én a körvélyesi (Mártélyi Tájvédelmi Körzet) Nagy-rét felett kb. 250 m magasan köröző fiatal szirti sas (*Aquila chrysaetos*) sodródott észak felé.

1990. 07. 29-e és 08. 05-e között gólyatöcsöket (*Himantopus himantopus*) figyeltem meg a hódmezővásárhelyi téglagyár műveléssel felhagyott kubikgödében. A 8 pd. (3 adult, 5 immatur) 3-4 sekélyvízű vagy kiszáradó szikes jellegű kubikban tartózkodott, cankók (*Tringa* spp.), ill. dankasirályok (*Larus ridibundus*) társaságában. 08.04-én megszokott pihenőhelyükön elhullva találtam az egyik öreg madarat. Közeliében egy széttépett cankó feküdt. A megmaradt 7 pd-t 08.05-én láttam utoljára, ezután eltűntek a

környékről, valószínűleg a belnduló vadkacsavadászok zavaró hatása miatt.

1990. 09. 15-én délelőtt egy halászsas (*Pandion hallaetus*) tartózkodott a ördöngösi halastónál. A kis vízfelületű tó a 45-ös út mentén, Hódmezővásárhelytől 10 km-re északra található. A halászsas egy tóparti száradó fehérryár csúcsán üldögélt.

Kotymán László

Szirti sas (*Aquila chrysaetos*) előfordulás Nyugat-Magyarországon

1987. december 11-én egy fiatal szirti sast figyeltünk meg a Hanság osztrák részén három réti sas (*Haliaeetus albicilla*) társaságában. A megfigyelés ideje alatt a madarak többnyire a földön üldögéltek, csak a szirti sas ült fel egyszer egy erdőszéli fára. Este mind a négy sas átrepült a magyar-osztrák határon és eltűnt a magyar oldalon a kapuvári égererdő irányában.

Andrea Ranner és Otto Samwald

Kis sirály (*Larus minutus*) megfigyelései a Balatonnál

A Tájékoztató adatainak tanúsága szerint a kis sirályt vegyes tavalkon száz feletti példányszámban észlelték, általában május hónapban. A nyárvégi periódusban viszont csak kisebb csapatokat említettek. Ezért említésre méltó, hogy az 1989. július vége - augusztus első fele közti időszakban rendszeresen és esetenként nagyobb számban találtam ezt a fajt a Balatonnál. Korábban 1988. 07. 29-08. 10. között naponta láttam a Szántód-Tihanyi szorosban, ahol a kompokat követték csapatosan. (Max. 07. 30. 30 pd.) Feltűnő volt, hogy felerészben ad. pd.-ok, a többi pedig átvedlő másodéves, mindössze 1-2 azévi juv.

1989-ben ismét találkoztam itt a fajjal, hasonló korelosztásban. (07.28. 5 ad.+ 4 átvedlő; 08.03. 6 ad. + 10 átvedlő + 2 juv.). Ekkor a stégeken üldögélni is láttam, holott korábban csak a vízen úszó csapataival találkoztam.

Már 1988-ban megfigyeltem, hogy az esti órákban ny-i irányba eltűnnek Szántódról a madarak. Feltételeztem, hogy valahol csapatosan éjszakáznak, s ezt az éjszakázóhelyet évről-évre megtartják.

1989-ben feltűnt, hogy Bélatelepen esténként igen sok kis sirály látható az esti órákban, bár napközben teljesen hiányoznak. (08. 02. 5 + 15 pd., 08. 03. 16+ 10 pd., 08. 04. 49 pd.) A madarak a ny-i és a k-i medence felől egyaránt érkeztek, majd sötétedésig a víz felett

csapongtak, végül csapatosan a stégre szálltak. Reggelre minden esetben eltűntek. Ezek után valószínűnek tartom, hogy Bélatelep térsége a nyaraló kis sirályok számára fontos éjszakázóhely, ami a tő jelentős részéről vonzza a faj egyedeit.

Egyébként ebben az időszakban 08.01-én Fonyódon 1 ad. + 2 átvédő, Badacsonyan 1 átvédő pd.-t is megfigyeltem.

Király Gergely

A budapesti Cinkotai-kiserdő fészkelőmadár-faunájának felmérése

A Cinkotai-kiserdő Budapest ék-I határán, a Szilas-patak völgyében terül el. Mután a területen több éven át folytattam faunisztikai adatgyűjtést (Mad.Táj.1986.jan.-márc.) úgy gondoltam, érdemes ezeket a vizsgálatokat egy fészkelőállomány-felméréssel kiegészíteni. Az adatgyűjtést térképezéses eljárással hajtottam végre, amelynél igyekeztem magam az elfogadott módszerekhez tartani (Berthold P.:/1976. Methoden der Bestandserfassung In der Ornithologie: Übersicht und kritische Betrachtung. J.Orn. 117. pp.1-69.).

A vizsgálatokat ismétlés nélkül végeztem, ehelyett a kapott eredményeket az előző évek adataival összevetve ellenőriztem. A megfigyeléseket kb. 40 éves, dús aljnővényzetű vegyes erdőben hajtottam végre, mintegy 42 ha területen. Az ellenőrzött erdőréz összetétele a következő: akác 49 %, tölgyes 23 %, fenyves 21 %, elegyes erdő 1 %. A fennmaradó 6 % villamos távvezeték alatti, rendszeresen visszavágott sarjából és bokrokból álló bozótos. A bejárásokat előre kijelölt útvonalon végeztem úgy, hogy egyszer az egyik, másszor a másik irányból indulva végeztem a felmérést. Az adatgyűjtés 1986. 03. 29-től 05. 17-ig, átlagosan 7 naponta, 7-12 óráig tartott, összesen 8 alkalommal.

Az értékelésnél a Celke és Svensson (In Berthold) által megadott minimális észlelési számokat használtam (10-8 alkalom esetén min. 3 észlelés, 7-5 megfigyelés esetén min. 2 észlelés). Az adatgyűjtésnél az éneklő hímeken kívül minden más, territóriumtartásra és fészkelésre utaló tevékenységet külön jelekkel térképeztem. Súlyt helyeztem arra, hogy ahol lehet a tojók számát is megállapítsam. A kiegészítő megfigyelések miatt a terület nem-énekesmadarainak becslésére sem használtam külön módszert (azonban a fácán esetében a tojók számát vettem figyelembe, a hímek száma 4 volt). Az alábbiakban megadom a fészkelő fajok listáját fajsorrendben, az észlelt párok számát, a költőpárok denzitását és a %-os gyakoriságukat (dominancia).

faj	párok száma	pár/ 10 ha.	%
Ph. colchicus	8	1.93	3.10
C. palumbus	7	1.69	2.72
S. turtur	10	2.41	3.87
S. decaocto	2	0.48	0.77
C. canorus	4	0.96	1.54
A. otus	1	0.24	0.39
J. torquilla	2	0.48	0.77
P. virdis	1	0.24	0.39
D. malor	6	1.45	2.33
O. oriolus	12	2.89	4.64
P. plca	1	0.24	0.39
G. glandarius	3	0.72	1.15
P. malor	9	2.17	3.49
P. caeruleus	4	0.96	1.54
P. palustris	1	0.24	0.39
T. philomelos	5	1.21	1.94
T. merula	22	5.31	8.53
L. megarhynchos	14	3.38	5.34
E. rubecula	22	5.31	8.53
S. atricapilla	21	5.07	8.15
S. curruca	7	1.69	2.72
Ph. collybita	31	7.48	12.02
Ph. sibilatrix	6	1.45	2.33
A. trivialis	8	1.93	3.10
S. vulgaris	12	2.89	4.64
Pas. montanus	5	1.21	1.94
C. coccyzus	1	0.24	0.39
C. chloris	9	2.17	3.49
S. serinus	1	0.24	0.39
F. coelebs	23	5.55	8.92
összesen 30 faj	258	62.23	100.00

Kalivoda Béla

Keresztcsőrűek (*Loxia curvirostra*) a Debreceni Erdőpusztán

A Debreceni Erdőpusztákon lévő Nagycsere területén telepített kisebb simafenyőfoltban (*Pinus strobus*) 1990. augusztus 28-án a keresztcsőrűek jellegzetes hívó hangját hallottuk. Rövidesen a madarakat is megfigyeltük, amint a fenyőkön mintegy 10-12 méter

magasan a tobozokon táplálkoztak. Összesen 8 pd., két hím, tojók és fiatal madarak alkották a kis csapatot. Szeptember 3-án ismét megfigyeltünk 5 példányt. Az utóbbi években Debrecen környékén ismertté vált néhány keresztcsőrű-megfigyelés, főképpen a téli időszakban, de a faj augusztus végl, szeptember eleji megjelenése új faunisztikai adatnak számít az Erdőpusztákon.

Dr. Juhász Lajos-Vas András

VEGYES

Újra megjelenik a Természet,

a budapesti Állatkert nagyműtű - 1898-ban alapított - folyóirata. A lap, ragaszkodva hagyományaihoz a biológiával, elsősorban az állattani érdeklődésű olvasók igényelt kívánja kielégíteni, de nem utolsó sorban a madártant aktívan művelőkét is.

Lapunkat nem tekintjük "háztáji" lapnak, sőt kifejezetten törekszünk arra, hogy külső szerzők munkáinak helyt adva, "naprakész" információkkal szolgáljunk a magasszintű ismeretterjesztés ügyét. Ebből az alapállásból kiindulva, kérjük az Egyesület tagjainak 6-8 gépelt oldal terjedelmű, új ismereteket tartalmazó munkáit, képeit.

Legyen újra a Természet a madarak lapja is.

Címünk: Természet Szerkesztősége

Főv. Állat- és Növénykert

1371 Budapest 5.

Pf. 469

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület minden tagját
köszönti

Dr. Mödlinger Pál
főszerkesztő

Lábatlan gólyatöcs (*Himantopus himantopus*)

A fáblánsebestyéni szikkasztótavakon a magas növényzettel borított és körülvevett gólyatöcs-költőtelep felett 1990. 07. 15-én lábak nélküli repülő, költőhelyét védő tojómadárra lettem figyelmes. A madár igen groteszk látványt nyújtott a fajra oly jellemző hosszú hátsó végtagok nélkül a többi szülőmadár között. Lábalnak csonkját sem láttam, a hasi fehér tollak tiszták voltak, jól repült. Legutolsónak szállt le a költőhelyre, melyet belátni a magas növényzet miatt sajnos nem lehetett. Nagy valószínűséggel veleszületett rendellenességről lehetett szó, kevésbé valószínű az, hogy a madár baleset következtében veszítette el a lábait.

Dr. Bod Péter

Rendellenes színezetű madarak

Az 1990. évi fertőrákosl gyűűzőtáborunkban figyeltünk meg egy részlegesen albínó, fiatal seregélyt (*Sturnus vulgaris*). Az átvedlő fiatal

madár farka a szélső tollak kivételével fehér volt. Augusztus 4-15 között szinte minden nap láttuk, amint kisebb-nagyobb csapatban a fűben bogarászott vagy a fekete bodza termését fogyasztotta. December 27-én Érd belterületén figyeltem meg egy feketerlgót (*Turdus merula*), melynek tollazata homokszínű volt. Sajnos távcső nem volt nálam, ezért alaposabban nem tudtam szemügyre venni, de úgy tűnt, hogy az evezőtollal világosabbak. A madár teljesen normálisan viselkedett, közeledtemre riasztott.

Pellinger Attila

Albínó fenyőpinty (*Fringila montifringilla*)

1990. december 21-én, az adonyi halastóról jövet, Pusztaszabolcs és Velence között a 17-es km jelző közelében az országút padkáján 16 fenyőpinty között egy részlegesen albínó hím példányt figyeltem meg. A madárnak a homloka, fejtetője, tarkója, fültájéka, torka, begye fehér volt. Az összefüggő fehérségben 3-4 helyen egy-egy pikkelyszerű, szürke toll átütött és közvetlenül az összecsukott szárny előtt látszott egy milliméternyi szélességű narancsvörös, félhódalakú sáv. Szárnya, farka teljesen normális színezetű, nagysága, alakja, mozgása, viselkedése a többiekével teljesen azonos volt.

Dr. Sóvágó Mihály

Részlegesen albínó fekete rigók (*Turdus merula*) Pesthidegkúton

1990. december 25-én a Labanc út egyik kertjében részlegesen albínó hímeket figyeltem meg. A madár jobb nyaki részén nagy foltban fehér volt a tollazata. 1991. január 7-én a BM Határőrezred laktanyájában egy örvös rigóra emlékeztető juv. hímeket láttam. A madár begyi részén örvöszerűen fehér tollakat viselt. 1991. január 18-án egy rendellenes színezetű feketerlgó-hím táplálkozott fajtársal között. A madár mindkét szárnyán két másodrendű evező fehér volt.

Ambrus Béla

Örvös légykapó (*Ficedula albicollis*) szárnyának rendellenes mintázata

1987.05.24-én a Soproni-hegységben, a Deákkútnál egy olyan öreg örvöslégykapó hímeket fogtam amelyen az evezőtollak töve csak a 6. kézevezőtől proximálisan volt fehér, az ettől kifelé eső evezők teljes egészükben feketék voltak (ilyen a kormos légykapó

szárnymintázata). A madár egyébként egy szép fekete-fehér színezetű "örvös" példány volt, szárnyformulája és méretel is megfelelnek az örvös légykapóénak.

Hadarics Tibor

Rendellenes színezetű seregély (Sturnus vulgaris) megfigyelése

1990.08.29-én Fertőújlakon madarásztunk, és egy volt katonai megfigyelőből távcsöveztük azt a kb. 8000 pd-ból álló seregélycsapatot, amely az elárasztott réten az alacsony, tocsogós vízbe járt fürödni, szinte habzott a víz amint a több ezer madár egyszerre "pancsolt" benne. A madarak között feltűnt egy szabad szemmel és kézi távcsővel fehérnek látszó seregély. 60-szoros nagyítású állványos távcsővel szemlélve azonban láttuk, hogy a madár nem valódi albínó: csőre sötét volt, fark- és evezőtollai teljesen fehérek, a fehér szárnyfedőtollakon halvány kávészínű szegés látszott, az egész test igen halvány tejeskávészínű volt, és jól látszódtott rajta a téli fehérpettyes mintázat. A madár teljesen természetesen viselkedett, és vele szemben sem figyeltünk meg agressziót a csapat többi tagja részéről.

Hadarics Tibor-Mogyorósi Sándor-Pellinger Attila-Szentpéteri Gabriella

10 fiókáját egyedül nevelő széncinege-hím (Parus maior)

1990 tavaszán, a Zagyvaróna közelében fekvő Poclkváron több vadkörtefába is véstem költőodúkat. Az április 30-i ellenőrzés során az egyik odúban a fészek peremén 10 tollasodó széncinege-fióka mellett egy teljesen kiszáradt (mumifikálódott) cinegetetemet találtam. Tollazata teljesen ép volt, így rögtön láttam, hogy a cinegetető a fészekben lévő fiókák "anyukája". A tetemet eltávolítottam, majd egy távolabbi bokor takarásából figyeltem, hogy a párja nélkül maradt hím egyedül, vagy másik tojóval társulva neveli-e fiókáit. Jó négyórás megfigyelés során kiderült, hogy a hím egyedül 5-10 percenként hozza a táplálékot az anyátlan fiókáknak. Becslésem szerint a tojó már közvetlenül a fiókák kelésekor vagy egy-két nappal utána pusztulhatott el. A hím mindezek ellenére szorgalmasan etette és fel is nevelte a fiókákat! Későbbi ellenőrzéseimkor már az odú közelében lévő fákön "vezetgette" és taníttatta élelemszerzésre az odút sikeresen elhagyó félárva fiókákat.

Ahol három határ találkozik (Távolkeleti madárgyűrűzőknél)

A Szovjetunió távol-keleti részén található "Dauriskiy Nature State Comitee Nature Reserve" rezervátum igazgatója, M. I. Golovuskin szíves meghívására 1990. június 25. és július 7. között részt vehettem a területen folyó madárjelölési munkában, de egyúttal kipróbáltuk azokat a Dániában készült színes műanyaggyűrűket is, melyek alkalmasak a távolról történő leolvasásra. A terület a mongol és a kínai határ közelében fekszik.

A helikopter végtelen fenyőerdők felett repült velünk, majd a távolba vesző sztyeppe fölé kanyarodtunk. Alattunk jól látszottak a köralakú jurták és a lovak, valamint juhok részére készült karámok. Célunk a két nagy, a távolból tejfehérnek tűnő szilkesztő, Borun-Torej és Zun-Torej volt. E tavak mocsaras környékén költ a daru távol-keleti alfaja (*G. grus illfordi*), ezenkívül a fehértarkójú daru (*Grus vipio*). Utóbbi sajnos már nagyon ritka, teljes állománya 3000-3500 pd., a Szovjetunió Vörös Könyvében szerepel. Ugyanezen a vidéken vedlik egy másik darufaj (*G. monacha*), de ritka vendégként előfordul a hódaru (*G. leucogeranus*) is. Szerettünk volna munkánk során minél több darut jelölni, öreg példányokat is, amelyek röpképtelenek arra az időre, amíg evezőlik a vedlést követően újra ki nem fejlődnek. Ha a helikopterrel megközelítettük őket, a leszállás után Golovuskin úr kiugrott a gépből és futva érte el a kiszemelt madarat. A fiatalokat csak akkor jelölik, ha már elég nagyok ahhoz, hogy a gyűrűt a lábukra erősítsék.

A helikopterből persze sok egyéb madárfajt is láttunk, így vörös ásóludakat, kerce-, tőkés-, kanalas-, kendermagos- és barátrécéket, búbos vöcsköket, gólyatöcsöket és a fehérszárnyú szerkő telepeit. A darujelölés mellett felkerestünk több szigetet is a két taven, ahol rengeteg madár fészkel. A Hu-Han-szigeten például egy ritka sirályfaj a *Larus relictus* telepe van. Kisérőim szerint ezenkívül csak a kazahsztáni Alakul-taven volt még egy kolónia, amely időközben megszűnt. A madarak ugyan 1990 nyarán újra megtelepedtek ott, de a költések a rossz időjárás miatt megghiúsultak. A Hu-Han-szigeten lévő telepen 1990-ben 1183 párt számoltak, közelükben kb. 500 pár lócsér, ezenkívül 530 pár ezüstsirály (*Larus argentatus mongolicus*) és kb. 800 pár szürkegém is fészkel. Utóbbiak a földön költenek. Ottlétem alatt került sor a sirályok jelölésére. A már csaknem repülő fiatalokat egy hálókka elkerített részre tereltük, és kerekén 700 példányt sikerült meggyűrűzni. Az eddigi kisszámú visszajelentés

szerint ezek a madarak Délkelet-Ázsiában telelnek, az egyik gyűrűs madár például Vietnamban került kézre.

A Borun-Torej-szigeten vedlenek a hattyúudak (*Cygnopsis cygnoides*), melyek száma sajnos ugyancsak nagyon megfogyott. Annál több kormoránt (*P.c.sinensis*) találtunk egy másik szigeten (Kammenlj), a kolóniában szürke géme és néhány pár ezüstsrály is költött. Novij szigetén egyebek mellett 300 pár küszvágó csér (*S.h.longipennis*), ezenkívül kendermagos, nyílfarkú, tőkés, kanalas és kontyos récék, sarlós réce (*Anas falcata*), gólyatöcs és tavi cankó költöttek.

Néhány, a sztyeppterületen tett autótúr során szintén számos érdekes fajt figyelhettünk meg. Gyakori volt a *Calandrella cheleensis*, a *Melanorhina mongolica*, az *Anthus richardi* és az *A. godlewski*, valamint a *Lanius isabellina*. A földön, illetve alacsony sziklákön a *Buteo hemilasius* négy fészkrét találtuk, megfigyeltük a fiókált vezető pártásdarvakat (*A. virgo*), kerecsensólymot és a szép *Falco amurensis*t. Az autó előtt ürgék (*Citellus dauricus*) szaladgáltak át, egyszer egy egész család pusztai görény (*Putorius eversmanni*) futott az út mellett. A kis községben közönséges fészkező volt a búbosbanka, a *Corvus orientalis* és a *C. dauricus*, az egyik fenyőerdőben feketególya fészkrét láttuk nagy fiókákkal. Egyéb említésre méltó fajok:

Cuculus saturatus, *Cyanopica cyana*, *Sturnus cineraceus*, *Phoenicurus aureus*, a kis tavakon egyebek mellett vörös ásólúd, tőkés és kendermagos récék, valamint a *Melanitta deglandi*. A bokros részeken más fajokat (pl. *Streptopella orientalis*, *Columba rupestris*, *Emberiza leucocephala*, *E. spodeocephala*, *E. aureola*, *Uragus sibiricus*) figyelhettem meg.

Végül szeretnék köszönetet mondani Szergej és Irina Haritovának (Moszkva), valamint a rezervátum igazgatójának, M.I. Golovuskin-nak, a helikopter pilótájának, Alexandernek és kollégáinak, akik a nyelvi nehézségek ellenére sokat tettek azért, hogy minél többet lássak az ott folyó munkából.

Eddie Fritze (Dánia)

(Szerkesztői megjegyzés: Fritze úr szoros kapcsolatot tart a magyar gyűrűzőközponttal, beszámolója talán másokban is kedvet ébreszt egy hasonló távol-keleti tanulmányút szervezésére.)

Egy kis statisztika

Madarászni jó dolog. Hajnalban kelni, deréklig mocsárban gázolni, ázni, fázni, leégni a mindennapos dolgok közé tartoznak egy

madarász életében. Egy igaz magyar madarász Ifjú kora hajnalán szerez egy távcsövet meg egy határozókönyvet, és ezekkel aztán évtizedekig kihúzza. Az ambiciózusabbak megengednek maguknak fényképezőgépet, teleobjektívet, esetleg még teleszkópot is. Ezek persze remek (volt) KGST-termékek a legtöbb esetben. Egy ilyen komplett felszerelés aztán már egy egész életre szól, néha új könyvekkel feljavítva.

Hogyan madarásznak viszont Angliában, ahol köztudottan hemzsegek a "bird watcher"-ek? A British Birds című angol lap felmérést végzett előfizetői között, hogy az elkövetkező 12 hónapban mik a terveik a madarászattal kapcsolatban.

Eszerint az olvasók közül 8 % fényképezőgép, 12 % távcső, 12 % teleszkóp, 17 % fotóállvány, 27 % valamilyen terepi ruha és 38 % bakancs vagy csizma vételét tervezi. Egynéhányan az előfizetők közül legalább 1000 fontot szándékoznak költeni egy évben a madarászathoz szükséges eszközökre, de a nagy többség átlaga is 300 font körül van. A British Birds olvasói természetesen könyveket is vesznek. Az előfizetők 97 %-a tervezi könyvek vásárlását a következő évben. Sőt némelyikük nem áttal évi 2500 fontot (!) könyvekre költeni, de az átlag is 102 font. A lap olvasói átlagosan évi 109 napot töltenek terepen. Évente 55 %-uk utazik külföldre madarászni, átlag 19 napra.

Most pedig nézzünk egy másfajta statisztikát! Az American Birdwatchers Society nemrégiben közzétett egy listát azokról a madarászokról, akik a legtöbb madárfajt látták a földön, illetve különböző kontinenseken. A "világrekorderek" a következők: 1. John Danzenbaker, New Jersey, 6623 faj; 2. H. Gilston, Svájc, 6514 faj; 3. Norman Chesterfeld, Kanada, 6457 faj. Emlékeztetőül jegyezzük meg, hogy a Földön kb. 8600 faj él, úgyhogy nevezettek a világ összes madárfajának 2/3-át már megfigyelték a terepen. A bennünket közelebből érintő Nyugat-Palearktiszban (ez foglalja magában Európát, Észak-Afrikát és a Közel-Keletet) a listavezető David Fisher 625 fajjal, a második Mark Beaman 617 fajjal (mindketten angolok). Ugyancsak a Ny-P területén, de az egy év alatt látott fajok terén szintén David Fisher vezet, 382 fajjal. Nálunk Bankovics Attila a listavezető, aki eddig 985 fajt látott világszerte. Ugyanő a Nyugat-Palearktisz kb. 650 faja közül 447-et figyelt meg. A jelenlegi második Magyar Gábor eddig 717 fajt tudhat magáénak.

Walliczky Zoltán-Báldi András

TARTALOMJEGYZÉK

Ambrus Béla: Részlegesen albínó feketeergők / <i>Turdus merula</i> / Pesthidegkúton.....	41.
Ambrus Béla: Házi rozsdafarkú <i>Phoenicurus ochruros</i> / késői fiókanevelése	25.
Árlik István: Fehér gólya / <i>Ciconia ciconia</i> / állományvizsgálata a Somló-hegy környékén.....	9.
Báldi András: Tengeri madarak pusztulása olajszenyveződés hatására	21.
Dr. Bod Péter: Kék galambok / <i>Columba oenas</i> / telelése Cserebökényben.....	32.
Dr. Bod Péter: Lábatlan gólyatöcs / <i>Himantopus himantopus</i> /.....	40.
Dr. Bod Péter: Uszó récecsaládok stressz halála	17.
Ifj. Boldogh Sándor: A fehér gólya / <i>Ciconia ciconia</i> / 1989-es állományfelmérésének eredményei Észak-Borsodban.....	8.
Dr. Csörgő Tibor-Simon László: Gatyáskuvik / <i>Aegollus funereus</i> / Ocsán.....	31.
Ecsedi Zoltán-Szondi László-Dr. Székely Tamás: Széklíllék / <i>Charadrius alexandrinus</i> / területváltása fészkelési időben.....	18.
Emmer József: A Börzsöny-hg. gólyaállománya / <i>Ciconia ciconia</i> / 1981-1985 között.....	3.
Fehér Csaba: Megfigyelés kabasólyom / <i>Falco subbuteo</i> / denevérzsákmányolásáról	26.
Eddle Fritze/Dánia/: Ahol három határ találkozik /Távolkeleti madárgyűrűzőknél/	43.
Fürl András: Fenyőrigó / <i>Turdus pilaris</i> / költése Budapest határában.....	32.
Hadarics Tibor-Mogyorósi Sándor- Pellinger Attila-Szentpéteri Gabriella: Rendellenes színezetű seregély / <i>Sturnus vulgaris</i> / megfigyelése	42.
Dr. Hadarics Tibor: Örvös légykapó / <i>Ficedula albicollis</i> / szárnyának rendellenes mintázata.....	41.
Dr. Hadarics Tibor: A kanadai lúd / <i>Branta canadensis</i> / első megfigyelése Magyarországon.....	29.
Dr. Hadarics Tibor-Mogyorósi Sándor-Pellinger Attila: Az ezüstsrály / <i>Larus argentatus</i> / újabb fészkelése Magyarországon.....	30.
Horváth Balázs-Nagy Sándor: Adatok a kis poszáta / <i>Sylvia curruca</i> / költéséhez.....	26.
Dr. Juhász Lajos-Vas András: Keresztcsőrűek / <i>Loxia curvirostra</i> / a debreceni erdőpusztán.....	38.
Jáky Kálmán: A madarak és a villamos hálózat.....	11.
Kallvoda Béla: A budapesti Cinkotal-kiserdő fészkelőmadár- faunájának felmérése.....	37.
Kertész László: Műutak mentén elpusztult madarak.....	22.

Kertész László: Erdel fülesbagoly /Asio otus/ fiókájának örökbeadása.....	20.
Kertész László: A gyurgyalag /Merops aplaster/ és a partifecske /Riparia riparia/ fészkelőállományának változása a Gödöllői-dombság térségében lévő homokbányákban.....	16.
Király Gergely: Kis őrgébics /Lanius minor/ megfigyeléssel.....	25.
Király Gergely: Kis sirály /Larus minutus/ megfigyeléssel a Balatonnál.....	36.
Király Gergely: Adatok három madárfaj téli táplálkozásához Dombóvár környékén.....	23.
Kotymán László: Néhány érdekesebb madárfaj megfigyelése.....	35.
Hódmezővásárhely környékén	
Dr. Kovács Gábor: Törpe sármány /Emberiza pusilla/ megfigyelése a Hortobágyon.....	31.
Dr. Kovács Gábor: Kis kárókatona /Phalacrocorax pygmaeus/ költése gémtelepen.....	30.
Mogyorósi Sándor: Kanadal lúd megfigyelése a Soproni hegységben.....	29.
Dr. Mődlinger Pál: Ujra megjelenik a Természet.....	40.
Nagy Sándor: Adatok a fehér gólya /Ciconia ciconia/ költéséhez.....	11.
Nagy Sándor: A fehér gólya /Ciconia ciconia/ állományfelmérése a Kaposvár-Böhönye-Balatonederics útvonalon.....	6.
Onuczán József: Barna rétlhéja /Circus aeruginosus/ szokatlan zsákmánya.....	24.
Pellinger Attila: Rendellenes színezetű madarak.....	40.
Andrea Ranner-Otto Samwald: Szíri sas /Aquila chrysaetos/ előfordulása Nyugat-Magyarországon.....	36.
Rozgonyi Sándor: Kései költések Karancslapujtón és környékén az 1989-90-es években.....	27.
Rozgonyi Sándor: 50%-os fészkekall károsodás a Karancs-hegységben és környékén.....	19.
Schmidt Egon: Figyeljünk a kései vonulóakra!.....	33.
Dr. Sóvágó Mihály: Áttelelő házi rozsdafarkú /Phoenicurus ochruros/.....	25.
Dr. Sóvágó Mihály: Partifecske /Riparia riparia/ telep Szentlászló-pusztán.....	33.
Dr. Sóvágó Mihály: Albnó fenyőpinty /Fringilla montifringilla/.....	41.
Stadler Árpád: Jégmadarak /Alcedo atthis/ pusztulása a Szuha-patakon.....	16.
Tar Attila-Zöld Barna: Héja /Accipiter gentilis/ halzsákmányolása.....	25.
Varga Ferenc: 10 fiókáját egyedül nevelő hím széncinege /Parus major/.....	43.
Vizslán T.-Kőszegi M.-Zombor B.: Katángkórón fennakadt töviszúró gébics /Lanius collurio/.....	28.
Wallczky Zoltán-Báldi András: Egy Kis statisztika.....	44.

Kizárólag belső terjesztésre.
Felelős kiadó: Péchy Tamás
Szerkesztő: Schmidt Egon

MMV.91/032 Fv. Márton Miklós

